

Veivalg

I skrivende stund sitter trolig en del av våre lesere og jobber med høringsdokumentet «Veivalg for fremtidig kirkeordning». Ja, det er sannelig mange veivalg som skal tas i nærmeste framtid. For oss prester er det overmåte viktig at den teologiske kompetansen blir ivaretatt gjennom tydelige arbeidsgiverlinjer. Det innebærer strukturer med teologisk kvalifisert ledelse som sikrer at prestedienstens kjernevirksomhet, forvaltninga av ord og sakrament, blir utført. Mye mer er å si om dette, og vi går en interessant høst i møte der flere veivalg skal avklares. Dette kommer vi tilbake til i seinere nummer.

Mange veivalg blir diskutert og foretatt på Kirkemøtet. I år sendte NNK-redaksjonen ut en velformulert og skarpsynt korrespondent til Trondheim, Sara Elisabeth Moss, for å følge Kirkemøtet fra bakerste benk. Sara er kapellan i Hamar domkirke, men har lang fartstid fra Åpen kirkegruppe og Studentforbundet, og er fast spaltist i Vårt Land. I dette nummeret kan vi med stolthet presentere Saras tredelte korrespondentbrev; om vigsling av kantorer, om den fremtidige kirkelovgivninga, og et reisebrev med highlights fra debattene.

Også dette nummeret inneholder mange tekstgjennomganger. Som nevnt i forrige nummer, prøver redaksjonen å opparbeide et forsprang på tekstgjennomganger så abonnentene får dem i god tid før de aktuelle søn- og helligdagene. Men vi har også gleden av å kåre vinneren av forrige nummers tekstgjennomgang: Morten Andreas Carlmark, gateprest for ungdom i Oslo, hylles av redaksjonen for sin fremragende tekstgjennomgang i NNK 3-2015. Se begrunnelse annensteds i bladet. Vi gratulerer!

Merete Thomassen
redaktør

Magasin

Kirkemøtet 2015

«Det er her Kirkemøtet hører hjemme,» påsto biskop Tor S (Nidaros) og viste til Olavsarv, pilegrimsløyper og nasjonalhelgdom. Trondheim i april bød ellers for det meste på sludd og kastevind, men været spiller ikke så stor rolle for avvikling av møtet. Bortsett fra noen turer i kirka og en liten klimademonstrasjon, tilbrakte delegatene det meste av tida innendørs.

Lufta er kanskje litt friskere her oppe enn i Kristiansand. Kanskje folk er letta over at møtets plassering var bestemt å skulle skifte akkurat i år, etter fjorårets dystre avslutningsdag. Ingen kirkemøter i moderne tid har fått mer oppmerksomhet enn Kirkemøtet 2014, og sjelden har vel flere delegater reist mer motløse og slitne hjem.

Jeg har fulgt dette Kirkemøtet siden valget i 2011 og synes jeg kjenner dem litt nå. Jeg er en av groupiene deres, så å si. Med i fan-klubben. En av dem som inviteres til å sitte på bakerste benk og høre på dem, og håpe på å havne rundt riktig bord ved lunsjtider.

Kirkemøtet har hittil ikke vært kjennetegnet av å lage folkefest i byene det besøker. Det er ikke så mange andre enn meg som har lagt ei langhelg i bartebyen til dette tidspunktet fordi jeg synes det er så spennende å sitte på bakerste benk. Er det så farlig? Alt det viktige i kirka skjer jo lokalt. Joda.

Kirkemøtet er Den norske kirkes øverste demokratiske organ. Organet som de siste åra har gitt oss trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen og ny salmebok, og stemt over om vår tro er at Jesus bar eller bærer verdens synder. Fra 1. januar 2017 skal de kanskje selv få råde over midlene Den norske kirke får over statsbudsjettet: ca. 1, 7 milliarder kroner.

Budsjett

Å lage budsjett kommer på sikt til å gjøre vondt, og det kommer til å bli krevende. Ingen av dem som velges til Kirkemøtet, velges fordi de er så flinke med tall. I den korte debatten om statsbudsjettet som var på Kirkemøtet i år ble det muntlig foreslått å frasi seg all statsstøtte. For ville Jesus mottatt statsstøtte? Ikke godt å si. Men komiteen som arbeidet med saken, skrev i sin merknad:

«Fra 2018 vil Kirkemøtet få et kontrollansvar for at bevilningene benyttes i tråd med Kirkemøtets vedtak. Komiteen er opptatt av at fordeling av midler i fremtiden må skje slik at de støtter opp om de strategiske mål som Kirkemøtet har vedtatt.»

Det er vanskelig for et organ som møtes så sjelden å forvalte et så stort budsjett. Hva vil de folkevalgte få avgjøre, og hva vil bli administrativt avgjort? Den norske kirke har fått tildelt drøye 80 millioner kroner øremerket Kirkevalget 2015. Hvordan de pengene skulle brukes, ble ifølge Klassekampen (27/3-15) lagt fram for Kirkerådet som en orienteringssak fra administrasjonen. Åpen Folkekirke søkte om 100 000 kr. i valgkampmidler til hvert av bispedømmene. Saken ble ikke realitetsbehandlet av Kirkerådet. De folkevalgte fikk ikke mene noe om dette før Åpen Folkekirke klaget på både avslaget og saksbehandlingen.

Generaldebatt

Kirkemøtets første plenumsesjon er generaldebatten. Her er det fritt fram for alle delegater som ønsker det, å ytre seg om det de synes er viktig.

Har du noen gang lurt på hvorfor det er vanskelig å få Kirkemøtet til å bli enig med deg? Lytt til en plenumsdebatt, så forstår du plutselig hvor stor bredde vi har i vår kirke. I plenumsdebatten har jeg fått høre om hvor fint det er at mannen kan være kvinnens hode og hva Satan foretar seg i Kautokeino. Men jeg har også hørt en nyutnevnt biskop sjokkere salen ved å tale for kvinners rett til å ta abort. Mange har store visjoner for Den norske kirkes funksjon i Norge og verden.

Nils Mathis Nilsen Eira (lek, Nord-Hålogaland) var den som sjokkerte meg mest på et av mine første kirkemøter, da han i plenumsdebatten fortalte oss om hvordan Satan hadde kom-

met til bygda hans i løpet av det siste året i form av et samboerpar.

Han hadde større perspektiver enn bygda si i år: «Det står *Det gode liv* på plakaten, men likevel melder folk seg ut av kirka. (...) Når store konflikter oppstår i kirka, som det ikke finnes gode løsninger på, bør kirka vurdere å gå for full splittelse. Da blir det to enheter. Da kan man kanskje dele på de kirkene vi har i landet, som det er mange av.» Ryktene sier at han leverte et forslag om skisma skriftlig, som et benkeforslag, men det ble ikke realitetsbehandlet.

Plenumsdebatt

Plenumsdebatten favnet mange tema, blant annet tro, konvertering, tv-aksjonen, Guds ord, fattige, Bibelen på lulesamisk, biskopers samfunnsengasjement, kvenske innslag i tv-gudstjenester, andre verdenskrig, regjeringens kirkepolitikk, rekrutteringssvikt, synd, flyktninger, finansiering av kirkelig virksomhet, dialogarbeid, å gi tiende, meningsmangfold, prestens utdanning, prestens bosted, påskennatt, kirkemusikk, bønnevaker og konfirmantdåp.

Kirkemøtets delegater fordeler seg i komiteer, akkurat som på Stortinget, som får ansvar for å forberede de ulike sakene. De første dagene av møtet går derfor i hovedsak med til komiteearbeid, før alle møtes i plenum igjen.

Jeg satt på bakerste benk da møtet ble satt og undret meg over mangfoldet på talestolen. Forstår de egentlig hverandre? Snakker de egentlig om samme kirke? I debatten om vigsling og liturgisk drakt for kantor (KM 6/15), tok Målfrid Synnøve Jakobsen (lek, Møre) ordet. Hun foreslo at Kirkemøtet kunne hente inn fagkompetanse i form av noen gode designere, hvis det var sånn at kantorer ikke syntes at en *skrå* stola ville bli så fint. De kunne jo få en stola som var rett, som presten?

Hun fikk ikke noe særlig gehør for dette. Men litt mer alvorlig ble det i debatt om liturgisk inventar (KM 17/15). Ole Kristian Bonden (geistlig, Hamar) reagerte på formuleringer i komitemerknadene som han syntes gikk i retning av å tilrettelegge for at menigheter skal bytte ut døpefont med dåpsbasseng. Han tok ordet for å understreke at Den norske kirke har én dåp, uansett alder på dåpskandidaten, og at konfirmanter

og spedbarn i regelen bør døpes på samme vis for å ikke skape usikkerhet rundt dette.

Jeg forventet ikke at han skulle få noe motstand på dette synspunktet, men jammen tok ikke Egil Morland (lek, Bjørgvin) ordet og påsto at Den norske kirkes prester utfører troendes dåp *i tillegg til* barnedåp, for eksempel når konfirmanter døpes. En litt slurvete formulert setning fra sekretæren i komité E åpnet for diskusjon om hva slags dåpssyn Den norske kirke har i praksis, og jeg tror vi skal være glad for at saken ikke ble tatt opp til rask votering og avgjort med simpelt flertall.

Det ble dog gjort vedtak i femten andre saker, og jeg vil forsøke å oppsummere to av dem: *KM 11/15 Det framtidige behovet for lovgiving om Den norske kirke* og *KM 06/15 Vigsling og liturgisk drakt for kantor*.

Fremtidig lovgivning

Med tanke på hvor lenge Den norske kirke har vært en del av statsforvaltninga, går skilsmisseoppjøret på noen områder ganske fort unna. Kirkemøtet har derfor svært tunge kirkeordningssaker på sakslista hver gang de trer sammen i årene som kommer. Årets tyngste, men kanskje også viktigste, sak var KM 11/15 *Behovet for fremtidig lovgivning om Den norske kirke*. For hva skjer når Kirkeloven ikke lenger gjelder?

Undertittelen *Stortingets rolle i kirkestyret* kan til dels også tjene som overskrift for debatten som oppsto i Kirkemøtets behandling av saken. En markant gruppe ønsket at rammeloven skulle bli så tynn som mulig, for å minske Stortingets innflytelse. Egil Morland (lek, Bjørgvin) sto fram som en lederskikkelse blant dem som var spesielt opptatt av dette.

Åpen Folkekirke hadde dog på forhånd samlet sine sympatisører blant delegatene til et uoffisielt gruppemøte. De var her blitt enige om å jobbe samlet i denne saken til fordel for en mindretallsmerknad i den forberedende komiteen. Dette mindretallet i komité D ønsket at Den norske kirke frivillig skal fortsette å forplikte seg på “de lover som gjelder saksbehandling for det offentlige, slik som forvaltningsloven, arkivloven, målloven og lov om offentlige anskaffelser.” Flertallet i komiteen ønsket heller at Den norske kirke selv skal lage et tilsvarende lovverk etter behov, og på den måten selv være suverene i forhold til når dette kan endres og hvordan det skal tolkes.

Reidar Åsgård (lek, Hamar) la fram mindretallets syn. Han redegjorde først for hvordan Den norske kirke har 3, 8 millioner medlemmer og mottar omtrent 4 milliarder i offentlig støtte årlig: “Denne tilgangen på offentlige midler må ha en

konsekvens for oss. Kirka må vise vilje til å praktisere åpenhet i sin forvaltning, gjøre seg kontrollerbar når spørsmål stilles, sikre likebehandling og skikkelighet og bygge tillitt til vedtak og saksutredninger. Det er mindretallets syn at de forholdene jeg her nevnte, styrker oss som landsdekkende folkekirke (...). Det er vanskelig å se hva som er problematisk, for ikke å si skummelt, for den fremtidige kirka hvis den tydeliggjør forpliktelse til allment aksepterte rettsregler.”

“Kirken er mer enn et trossamfunn,” mente Knut Lundby (lek, Oslo) og siktet blant annet til Den norske kirkes funksjon som kulturinstitusjon. Han argumenterte videre for å lovfeste prinsippet om at Den norske kirke skal være en demokratisk organisasjon, også i den nye rammeloven. På den måten ville det ikke være mulig for Den norske kirke på noe tidspunkt å velge bort demokratiet uten å gå veien om Stortinget.

Egil Morland (lek, Bjørgvin) argumenterte hardt for at salen skulle støtte komiteens flertall i saken: “Det jeg synes er uheldig, er at en prøver, etter å ha slått fast prinsippet om skille mellom stat og kirke, likevel å forankre mest mulig innflytelse i staten. Det er ikke det vi har bedt om eller arbeidet for, og det bør vi heller ikke gjøre. Spesielt må vi prøve å hindre at Stortinget fastsetter hva slags lover og regler som kirka skal følge, utover det helt alminnelige og sjølsagte.”

En annen taler i møtet, som jeg ikke rakk å få navn og nummer på, ville ta konsekvensen av skille mellom stat og kirke fullt ut. Hans primære ønske var at Den norske kirke skulle “kaste seg ut på dypt vann” og si nei takk til midlene på statsbudsjettet.

“Å ikke ville beholde dagens offentlighetslover sier noe om hvilken retning en vil ha kirka i,” sa Marianne Brekken (lek, Møre) midt i første plenumsbehandling. Hun fikk rett. Salen delte seg på midten i prøvovotering i saken, med 61 stemmer for komiteens mindretall og 51 stemmer for komiteens flertall.

De som løftet skiltene sine *for* komiteens flertall, lignet til forveksling gruppa som i 2014 løftet skiltene *mot* at likekjønnede par skal kunne vies av prest i Den norske kirke. Dette kan tjene som nyttig illustrasjon på at det noen kaller homo-debat-ten, egentlig handler om større ting: Hva er Den norske kirke, og hvem er Den norske kirke til for? Ikke minst, hvem skal

kunne påvirke hva Den norske kirke foretar seg og hva den bruker penger på?

“Vi er nå kjemperedde for at kirka (i framtida) skal bli mer lukket for oss “vanlige.” Dette er ikke ondt ment, men vi er redd for at kirka skal bli oppfatta som et mer lukka trossamfunn,” sa Grete Folden (lek, Nidaros). Hun talte på vegne av en distriktsmenighet som ønsket mindre skille mellom de mest aktive i kirka og alle andre. De ønsket at alle medlemmene skulle ha like mye innflytelse og eierskap.

På den andre siden var Egil Morland bekymret for de andres innflytelse: “Vi må ikke risikere å komme i en situasjon der noen i kirka kan komme og si at ‘du kan ikke mene det du mener, for det er i strid med offentlig lov.’ Vi har alle debatten om vigselsliturgi og slike ting friskt i minnet, slik at vi vet at det synet kirka før har hatt kan bli redusert til å bli et individuelt samvittighets spørsmål.”

Komiteen trakk seg tilbake og så på saken på nytt, og la fram nye merknader for Kirkemøtet i senere plenumsbehandling. Nå het det at (KM 11/15, merknad 7) *Komiteen er av den oppfatning at så vel forvaltningsloven som offentleglova, lov om offentlige anskaffelser, arkivloven og mållova inneholder svært viktige bestemmelser som Den norske kirke må videreføre i det regelverket som skal vedtas i tiden som kommer.*

En grundig diskusjon i plenum og godt forberedte delegater utgjorde altså en viktig forskjell i en sak som kan komme til å ha stor betydning for Den norske kirkes utvikling og praksis som selvstendig rettssubjekt. Vedtaket i KM 11/15 ble til slutt enstemmig.

Vedtaket i denne delen av saken ble (KM 11/15 pkt. 3): *Åpenhet, likebehandling og god forvaltningsskikk skal kjennetegne Den norske kirkes forvaltning på alle organisasjonsnivåer. Relevant innhold i dagens forvaltningslov, offentleglova og annet statlig lovverk videreføres og innlemmes i Den norske kirkes regelverk. Det samme gjelder ordninger for klagebehandling.*

Dette er å betrakte som et kompromissforslag, siden bare «relevant innhold» og ikke hele lovverket skal videreføres. Likevel gir det en klar linje i den retningen det opprinnelige mindretallet ønsket seg, og deres synspunkt vil følge det

videre arbeidet i saken.

Det ble også vedtatt, i tråd med Knut Lundbys forslag, at lov for Den norske kirke skal si noe om at *Det enkelte kirkemedlem skal kunne medvirke i styringen av Den norske kirke gjennom demokratiske ordninger.*

Vigsling og liturgisk drakt for kantorer

Kåre Nordstoga, domkantor i Oslo, fikk umiddelbart 254 likes på Facebook da han underveis i Kirkemøtets kantordebatt publiserte følgende dikt:

*Om alle mine lemmer
ble vigslet ett for ett,
det ingenlunde fremmer
mitt spill på kirkens brett.
Jeg ble jo døpt en gang,
så ingen kan bestride,
min status og min rang.*

*Min Gud har Du forlatt meg?
vær nådig hvis jeg er brå:
Syns Du jeg skulle hatt meg
en stola, sånn en på skrå?
Du er jo den Du er,
det vil jeg også være,
og spille i mine klær.*

*La mine trudelutter
ta del i himmelens kor.
De er i følge Luther,
Din største metafor.
Du er jo den Du er,
det vil vi også være,
i alle våre klær.*

Melodien kjenner vi vel, og poesien kan oppsummere en tydelig retning i debatten om vigsling og liturgisk drakt for kantorer: Å anse dette for å være et spørsmål om embetssyn. En tydelig motfløy var opptatt av vigsling og stola som verktøy for synlig anerkjennelse av jobben kantor gjør. En mer pragmatisk mellomposisjon var å på ulike måter å argumentere praktisk for eller mot vigsling og drakt: Mange kantorer jobber deltid, alba og stola er (eller er ikke) upraktisk å spille orgel med, eller at det er bra (eller dårlig) for rekruttering til yrket i framtida å kreve vigsling for kantortittel.

Det som fra et tilskuerståsted så ut til å forvanske debatten i selve møtet, er det faktum at dette slettes ikke er snakk om noen ny ordning. Kirkemøtet behandlet saken om vigsling av kantor i 1998 (KM 10/98), og vi har siden den gang hatt såkalt obligatorisk vigsling av kantor i Den norske kirke.

I praksis er omtrent 1 av 4 kantorer vigslet til tjeneste i dag. Hva som egentlig var nytt med saken, og hvilket handlingsrom Kirkemøtet hadde når det gjaldt vigsling av kantor, framsto derfor noe uklart. Bispemøtet avga i forkant av Kirkemøtet en ny uttalelse (BM 33/14), der de understreket at vigsling fortsatt er obligatorisk for kantorer.

To hovedemner var i fokus i debatten. For det første om Kirkemøtet fortsatt skal si at vigsling er obligatorisk, eventuelt moderere til å kalle det en normalordning, eller heller gå over til å kalle det et frivillig tilbud for kantorer som ønsker det. Et mindretall ønsket å avslutte praksisen med vigsling av kantor og gå tilbake til forbønns handling. For det andre dominerte spørsmålet om liturgisk drakt skulle være obligatorisk og hva slags drakt som var tjenlig. Debatten sprikte i alle retninger. Det var ikke uten videre enkelt å se noe ideologisk eller teologisk mønster i hvem som var for eller mot hva, heller ikke blant kantorer eller prester.

Ingjerd Grøm (lek kirkelig tilsatt, Sør-Hålogaland) er kantor i Narvik og markerte seg som aktiv forsvarer av flertallets syn, nemlig at vigsling skal forbli obligatorisk og at kantor skal ha skråstola. Hun var overrasket over at temaet i det hele tatt kom opp i møtet: «Det som begynte med en bestilling til Kirkemøtet om liturgisk drakt for kantor, holdt på å ende opp med omkamp om vigsling (i Kirkerådet). Det er tendenser til det

her også, utrolig, men sant.»

Hun framførte argumenter for at vigsling av kantor er riktig: «Vigsling av kantor er et tegn på kirkas kallelse til en selvstendig, ordnet kirkelig tjeneste, som er plantet midt i den gudstjenestefeirende menigheten.» Hun fremholdt aspekter som at kantor bringer fram bønn og klage, forkynner gjennom spill og leder kirkemusikalsk arbeid, samt at Luther satte kirkemusikken i en særstilling, nest etter teologien.

Hennes kollega fra Sandøy, Robert Coates (lek kirkelig tilsett, Møre) var blant dem som forsøkte å framheve behovet for å ivareta muligheten for en ikke-vigslet tjeneste. Han forsøkte ikke å få omkamp om vigslingsspørsmålet, men insisterte på at også ikke-vigslede musikeres ønsker må verdsettes og ivaretas: «Kirken må sannsynligvis leve med to syn. (...) Det har kommet tydelig fram at det er to syn i denne saken. Denne saken dreier seg om identiteten og selvforståelsen til kirkemusikere. Mange ønsker vigsling, mange ønsker ikke vigsling. Vi har fått et forslag fra komiteens flertall som tar hensyn bare til den første gruppen.»

«Jeg opplever at vi (MF) kommer i et spenningsfelt mellom det prinsipielt embetsteologiske og det som da er praksis. Fortsatt er bare rundt $\frac{1}{4}$ av alle kantorer i Den norske kirke vigslet,» sa Vidar Haanes (rektor, Menighetsfakultetet).

Han viste til at utdanningsinstitusjonene ikke ønsker obligatorisk vigsling av kantorer, og fortsatte videre med en annen utfordring: «Når det gjelder kostnader, for å ta et litt retorisk poeng, så er det ikke bare som det står i innstillingen, hvor mye det koster å kjøpe skråstolaer. Det er jo helt andre ting som også må komme på bordet. Og da tenker jeg ikke bare på små steder, hvor det er helt umulig å tenke seg heltidsansatte kirkemusikere eller langt fra kantorer. Men selv i Oslo bispedømme er det jo nesten ikke fulle stillinger. Skal en påkreve vigsling og heltidstjeneste så lenge en bare har $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$ stillinger for kantorer i Oslo bispedømme? Det mener jeg ville være helt umulig, og dette vil bli kostbart.»

Oslo biskop sto på talelisten ikke lenge etter Haanes, og han brukte siste del av innlegget sitt på å kommentere utfordringen fra Haanes: «Den faktiske situasjonen har vært at det (vigsling) er ønskelig, og det henger blant annet sammen med

det Haanes var inne på (...) at mange (...) arbeider i deltidsstillinger. Det er en kjempemessig utfordring for oss i Oslo. Derfor vil jeg si: Her er vi underveis. Også i og med at dette, altså språk og identitet, henger nøye sammen. Men jeg tror vi vil gjøre klokt om vi fatter en beslutning som ikke skjerper fronter i den *språklige* debatten.»

Det ser i praksis ut som det var Bispemøtet som blokkerte muligheten til å vedta et kompromiss, som i realiteten mange i salen ønsket. Komitè A merket seg at det heller ikke var flertall blant høringsinstansene for en obligatorisk ordning, men alle biskopene sto likevel samlet for obligatorisk vigsling (fra merknadene i komitè A):

«Når det gjelder kantortjenesten framholder Bispemøtet at denne tjenesten er «sentral i menighetens gudstjenestefeiring og krever særskilt kompetanse». Derfor støtter Bispemøtet «at kirken fortsatt vigsler til kantortjeneste». Det pekes videre på at en frivillig ordning, jfr begrepet *normalordning*, kommer i strid med vigslingens teologi.

På denne bakgrunn holder flertallet i komiteen fast på at kantortjenesten forutsetter vigsling, og at denne må betegnes og oppfattes som obligatorisk.»

Mange mener imidlertid at det er mulig å argumentere teologisk for at vigsling ikke skal være obligatorisk, slik for eksempel Praktisk-teologisk seminar gjorde i sin høring til saken (datert 16/6-14, s. 1): «Vi slutter oss til at det ikke bør være en obligatorisk vigsling av kantorer, men en frivillig handling som primært består av forbønn (...) Ut fra tanken om det allmenne prestedømme, mener vi det i en luthersk kirke er fullt mulig å gå inn i kirkelig tjeneste uten vigsling eller særlig forbønn. Gudstjenestereformen i Den norske kirke har hatt involvering av tjenestegjørende som en kjerneverdi. Gjennom dette er det nå lagt til rette for at medliturger fra alle aldersgrupper skal involveres i forberedelsen og gjennomføringen av gudstjenesten. Det blir mer og mer prinsipielt vanskelig å finne gode grunner til å fastholde en gruppe av tjenestegjørende som en særskilt gruppe som trenger vigsling og/eller forbønn.»

Vedtaket i saken ble etter to plenumsdebatter likevel omtrent som opprinnelig framlagt ved møtes begynnelse: Det vigsles til kantortjeneste i Den norske kirke, og liturgisk drakt

for vigslet kantor er heretter alba og skråstola.

Det er umulig å diskutere vigsling og skråstola for kantor uten å samtidig diskutere det samme for diakoner og kateketer. Diakonene fikk sin skråstola etter Kirkemøtets vedtak i fjor, og kateketene er ventet å følge etter ved neste anledning.

Debatten om hvorvidt kateketer skal kunne forvalte sakramentene, ble utsatt, men vil bli aktualisert når debatten om stola for kateket skal tas på et av de kommende kirkemøtene.

Praktisk-teologiske seminar skrev videre i sitt høringssvar på s. 3: «Enkelte av vedtakene i gudstjenestereformen har vært flertallsvedtak der faglige argumenter har blitt tilsidesatt. Dette er svært demotiverende for de kirkelige profesjonene. Hvis kantortjenesten skal forbedres, må kantorene få utøve den fagligheten de er utdannet til.»

Kirkemøtets debatter om liturgi, vigsling og ekklesiologi synliggjør, om ikke annet, at det ikke er nøytralt hva slags argumenter som skal kalles faglige. Videre tyder de første reaksjonene fra kantor-grasrota på at de som allerede er vigslet, er glade for å være det, og at de som ikke ønsker å bli vigslet, ikke har til hensikt å la seg vigsle nå heller. Biskop Ingeborg (Møre) talte i plenumsdebatten varmt om ungdommens vigslingsvilje og om behovet for et generasjonsskille. Jeg tolket henne dit hen at hun mente at alle ikke-vigslede kantorer må pensjonere seg før vedtaket fra KM 06/15 får full virkning. Det blir dermed interessant å se om denne debatten får noen praktiske følger for menighetene de neste årene, bortsett fra at vi enkelte steder snart vil se kantorer komme til gudstjeneste med alba og skråstola.

Tekstgjennomganger

Tjeneste og etterfølgelse

4. søndag i treenighetstiden – søndag 21. juni 2015

Lesetekster:

Jos 24,19–24 Herren vil vi tjene

Ef 2,1–10 Skapt til gode gjerninger

Evangelietekst:

Matt 16,24–27 Å følge etter Jesus

De første søndagene i treenighetstiden er etter de nye tekststrekene viet tematikken tjeneste/etterfølgelse. Det bygger seg opp mot 6. søndagen, som er Aposteldagen, martyriets og vitnesbyrdets søndag. (Så kan man jo gruble over hvordan det fungerer i en tid på året da folk flest er på vei inn i sommerferiemodus)

Tekstene til den fjerde søndagen går også inn i dette bildet. Alle nærmer seg temaet etterfølgelse, men fra forskjellig synsvinkel. Særlig efeserbrevsteksten blir en interessant pendant til evangelieteksten. Når Jesus sier at han skal komme tilbake og lønne hver og en etter deres gjerninger, kan vi falle tilbake på Paulus, som forsikrer at det hviler ikke på gjerninger, for at ingen skal skryte av seg selv. Det er vanskelig å unngå opplevelsen av at det er en spenning her, men den har potensial til å bli fruktbar, ja nødvendig, som vi etter hvert skal se. Men først til Jesu ord. De er en del av en sekvens som utgjør et signifikant høydepunkt (og tekstmessige midtpunkt) i evangeliet. Umiddelbart før kommer Peters bekjennelse og så Jesu rasende(?) tiltale av ham som Satan. Fortsettelsen kan dermed sees som en utdyping og kanskje forklaring på utbruddet mot Peter. Jesus er selv i ferd med å ta korset opp og miste livet.

Han vet at det er på den måten han kan oppstå (v. 21 siste del). Den som vil følge etter ham må altså gjøre det samme. I motsetning til hos Markus, hvor dette blir sagt til mengden, er det hos Matteus disiplene som får høre disse ordene. Det er ikke nødvendigvis for enhver. Men for alle som ønsker å følge ham. Men hva vil det si å ta opp korset? Gir det mening i vår beskyttede tilværelse å snakke om det? I dagligtalen er vel ofte det å bære et «kors» et bilde på utfordringer (eller det som før het prøvelser) vi møter i hverdagen og i livet generelt. Det kan være alt fra små ubehag til noe som totalt preger tilværelsen. Hvordan handler vi i møte med dem? Hva vil det si å bære dette korset, og så følge Ham?

Jeg ble nylig minnet om boken *Kjempende livstro* av Victor E. Frankl. Han var en av det 20. århundres fremste psykiatere, som skrev om sine erfaringer fra tre år i konsentrasjonsleir. Her reflekterer han bl.a. over de karaktertrekk konsentrasjonsleirfanger utvikler gjennom de ekstreme forhold de lever under. Han spør seg ut fra det om det er slik at mennesket er nærmest tvangsbestemt til å reagere på en gitt måte. Og svarer at nettopp de ekstreme erfaringene fra konsentrasjonsleiren viser at mennesket også «kan noe annet». At det kan vise omsorg og medmenneskelighet, at det også her kan bevare det Frankl kaller en indre frihet, som selv når en er fratatt alt annet, lar et menneske finne anledningen til å forme sitt liv meningsfullt. Han viser til eksempler på mennesker som midt i det helvete de opplevde, kunne overvinne håpløsheten og vise seg oppmuntrende og oppofrende. I konsentrasjonsleiren er både det skapende og nytende liv for lengst stengt, skriver Frankl. «Men det er ikke bare det skapende og nytende liv som har en mening. Har liv overhodet noen mening, da må også lidelse ha en mening. For lidelsen hører jo på en måte med til livet – like fullt som skjebnen og døden. Det er først nød og død som gjør den menneskelige tilværelse til en helhet!»¹

At dette er skrevet av en som selv har stått på kanten av avgrunnen, gir ordene en tyngde som gjør det vanskelig å avskrive dem. Og jeg oppfatter det slik at det ikke nødvendigvis er lidelsen i seg selv som gir mening, men muligheten og den indre frihet vi har til å forme vårt liv, også i lidelse. Slik kan kanskje også den ekstreme ytterkant kaste lys over den

mer normale tilværelse. De fleste i vårt samfunn har store muligheter til å fylle livet både med skapende aktivitet, givende sosial omgang og opplevelse av skjønnhet i kunst og/eller natur. Samtidig (altså ikke som en motsetning) finnes også muligheten til hver dag å følge kallet om å leve i tjeneste, til å være til for nesten, slik Jesus var til for oss. Også om det innebærer motgang og begrensninger av ens eget liv, ja selv om det skulle innebære lidelse og kanskje til slutt død. Dette kan vi alltid velge, om vi ikke kan velge noe annet i livet, og kanskje er det langs dette sporet vi skal gå for å forstå paradokset i at den som taper sitt liv for Jesu skyld skal berge det. Aasmund O. Vinje reflekterer over dette i det lille diktet *Tytebæret*, som til tross for at det ikke har noen eksplisitte kristne henvisninger, fremstår som meget evangelisk. Nettopp gjennom sammenligningen med bæret får det frem hvordan mennesket i en viss forstand bare kan nå frem til sin bestemmelse ved det som Jesus sier: «fornekte seg selv, ta sitt kors opp og følge meg». De to siste versene lyder:

*Herifrå du skal meg taka,
mogne bær er utan ro.
Mal meg sund at du kan smaka
svaledrykken av mitt blod.*

*Mognar du så vil du beda
just den same bøn som eg,
mogen mann det mest må gleda
burt for folk å gjeva seg*

Det er dette som blir interessant når Menneskesønnen skal komme med sine engler og dømme enhver etter det han har gjort. Slik sett innebærer teksten en uoverkommelig utfordring. Som disiplene sier et annet sted: «Hvem kan da bli stående?» Men nettopp derfor er det på sin plass å ha lest hva Paulus skriver til efeserne. Det kan virke som en umulig motsetning, men jeg tenker meg at Jesu ord og utfordring blir innrammet av nåden. Det er i nåden vi er frelst, uten at kallet dermed blir mindre radikalt.

Salmeforslag::

73 *Korset vil jeg aldri svike*, 345 *Å, kor djup er Herrens nåde*, 419
Med Jesus vil eg fara, 618 *Vi er et folk på vandring*, 845 *Så grønn
en drakt*.

1 Frankl: *Kjempende livstro*, Gyldendal Norsk forlag, Oslo
1966, s.69

Jørund Østland Midttun
Sokneprest i Røyken
jormid@msn.com

5. søndag i treeninghetstiden

Lesning: Ordsp 7,1-3, 1 Kor 3,10-18

Fortellertekst: Jona 1,1-2,2; 2,11-4,11

Prekentekest: Matt 7,21-29

Denne tekstgjennomgangen ble første gang trykt i Nytt norsk kirkeblad i 2012.

Dagens prekentekest finner vi i Matteus kapittel 7, vers 21-29. Teksten finner vi som siste del av en lengre tale av Jesus som har fått navnet Bergprekenen. Vår tekst har to små overskrifter, "falske disipler" og "huset bygd på fjell", men i dette kapitlet finner vi hele 8 overskrifter. Vi finner overskrifter som: "døm ikke" (v. 1-5); "perler til svin" (v. 6); "be så skal dere få" (v. 7-11); "den gylne regel" (v. 12); "to veier" (v. 13-14) og "falske profeter" (v. 15-20). Deretter følger de to overskriftene for dagens tekst: "falske disipler" (v. 21-23) og "huset bygd på fjell" (v. 24-29). Det påpekes at "folket var slått av undring over Jesu lære, for han lærte dem med myndighet". I Matteusevangeliet er det et viktig litterært vikemiddel å fremstille Jesus som autoritær, det er et mål å fremstille Jesus lik Moses. Bergprekenen er den første av i alt fem store taler av Jesus i Matteus. Tallet 5 viser til de 5 Mosebøkene og det er heller ikke tilfeldig at denne prekenen er plassert på et fjell, mens den tilsvarende teksten i Lukas (6, 20-49) er plassert på en slette.

En ny Moses

Forfatteren, eller forfatterne, bak teksten i Matteus gjengir en samling Jesus-ord med ønske om at tilhørerne skal få assosiasjoner til Moses. Mye tyder på at dette var en god strategi for Matteus, da evangeliet raskt ble populært og fikk plass som det første av de fire evangeliene. At teksten og måten Jesus ble fremstilt på den gang fungerte er, imidlertid ingen garanti for at teksten kommuniserer godt med oss i dag. Vi må derfor spørre oss selv om denne fremstillingen av Jesus blir troverdig for oss? Jesus, slik Matteus fremstiller ham i Bergprekenen, kan også oppfattes som slavisk, autoritær og ekskluderende på en leser i dag. Vi kan spørre: Hvorfor er Jesus så streng, hva vil han si oss, hva galt har vi gjort? Er det vi som er falske disipler eller har vi bygd våre hus på sand eller fjell? Men kanskje viktigst av alt, hva slags gudsbilde sitter vi igjen med etter å ha lest denne teksten?

Profetens flukt

Kontrasten fra Jesus slik han fremstilles i Bergprekenen til Jona i leseteksten, er påfallende. Der Jesus er krystallklar på hva hans tilhørere skal og ikke skal gjøre, rømmer Jona bort fra Herren og det budskapet Gud vil Jona skal bringe til folket i Ninive.

Det er noe forfriskende ved Jona fortellingen. Teksten åpner med at "Herrens ord kom til Jona" (1, 1) og så langt ser dette ut som en typisk profettekst. I vers 3 leser vi at Jona står opp, men i stedet for å utføre oppdraget Herren har gitt, rømmer han bort fra Herren. I en bibelsk kontekst er det ikke uvanlig å prøve å slippe unna oppgaven å utføre "Herrens ord". Moses skylder på at han ikke er noen "ordets mann" (Ex 4, 10), Jeremia skylder på at han er "for ung" (Jer 1, 6), mens Sara lo og mente både hun og Abram var for gamle til å få barn (Gen 18, 129). Ingen annen går likevel så grundig til verket som Jona ved å prøve å stikke av fra oppdraget han er gitt ved å kjøpe seg en reise med båten fra Jaffa til Tarsis (1, 3). Gud vil det annerledes og sender en storm og Jonas rømningsforsøk blir avslørt. Jona innser at stormen har kommet på grunn av han og ber om å bli kastet over bord. Til slutt tar mannskapet Jona og kaster han i havet, stormen gir seg og det blir stille (1, 15). Jona blir slukt av en stor fisk og fra fiskens mage ber han til Herren (2, 2). Herren taler til fisken

som spyr Jona opp på land (2, 11).

Jona teksten er spekket med referanser til et utall andre bibeltekster. Tallet tre er eksempelvis ikke ukjent for bibellesere og etter tre dager og tre netter i fiskens mage får Jona se dagens lys igjen når han blir spydd (ja, det hebraiske ordet *yaqe* tilsvarende "spydd" og ikke "spyttet") opp på "det tørre land". I den hebraiske teksten er ordet for "det tørre land" *yabbasha* (nomen av *yvhs*). Dette er det samme ordet som brukes i begynnelsen når Gud lar det "tørre land" komme til syne (Gen 1, 9), det som får navnet Jorden (Gen 1, 10). Dette er også ordet som brukes når israelittene, på sin flukt fra Faraos i Egypt, tørrskodd krysset havet (Ex 14, 21-22). Som lesere får vi med andre ord forventninger om en ny start og en ny begynnelse når Jona nå er tilbake på det tørre land.

Jona i Ninive

For andre gang kommer Herrens ord til Jona og denne gangen utfører Jona budskapet fra Herren (3, 1-3). Folket i Ninive tar Jonas budskap på alvor, de kler seg i sekkestrie og begynner å faste (3, 5). Kongen og hele folket i Ninive gjør dette i håp om at Gud vil snu og ikke ødelegge byen. Gud ser at folket i Ninive vender om og at de tar et oppgjør med sine overgrep. Da angret Gud og vi leser: "Da angret Gud på det onde han hadde sagt at han ville gjøre mot dem, og han gjorde det ikke" (3, 10). Gud og folket forenes og som lesere ser vi for oss en lykkelig slutt – men slik blir det ikke. Hovedpersonen Jona blir rett og slett sint fordi Gud viste seg som en nådig og barmhjertig Gud for folket i Ninive (4, 2). Jona, som hadde laget seg en løvhytte et sted øst for byen, satt å ventet på at folket skulle få sin straff. Men det gikk ikke som Jona hadde trodd, Gud angret og folket blir vist nåde. Jona blir så sint at han heller vil dø enn å leve (4, 3) og Gud forsøker å forklarer Jona hvorfor folket ble vist nåde. Gud lar en busk vokse opp som gir Jona en etterlengtet skygge for solen. Jona blir svært glad for busken og når Herren dagen etter lar den visne blir han desto mer fortvilet. Da sier Herren til Jona: «Du hadde omsorg for ricinus-busken, som du ikke har hatt noe arbeid med og ikke fått til å vokse opp, og som ble til på en natt og ble ødelagt på en natt. Skulle ikke jeg ha omsorg for storby-

en Ninive, hvor det er mer enn tolv ganger ti tusen mennesker som ikke vet forskjell på høyre og venstre, og hvor det også er en mengde dyr?” (4, 10-11). Slik slutter fortellingen om Jona.

Gud elsker det skapte

Hva skjer med den autoritære og strenge Jesus i Bergprekenen når Jona fortellingen blir vårt bakgrunnsteppe? Kapittel 7 i Matteus inneledes med en klar henvisning til ikke å dømme: ”Døm ikke, for at dere ikke skal bli dømt” (7, 1). I vers 3 leser vi: ”Hvorfor ser du flisen i din brors øye, men bjelken i ditt eget øye legger du ikke merke til?” Den samme tematikken gjentas gang på gang med eksempler på hva vi skal og ikke skal gjøre. Kravene er urimelige og noen av dem kan også virke skremmende. I dagens tekst leser vi blant annet: “Ikke enhver som sier til meg: ‘Herre, Herre!’ skal komme inn i himmelriket, men den som gjør min himmelske Fars vilje” (7, 21). Står virkelig himmelriket på spill? Nei det gjør ikke det, for det er ikke hva vi tenker, sier eller gjør som avgjør om vi får være med Gud. Det er ikke opp til oss, det er opp til Gud. Jona fortellingen gir oss et tydelig hint om at Guds vilje er å være med folket. Gud vil være med det skapte, med mennesker og dyr, ja selv med en by som Ninive. Det underliggende budskapet fra Jesus i Bergprekene blir i lys av Jona fortellingen tydelig. Et liv med Gud er ikke et pliktlop i et forsøk på å oppfylle hverdagens krav, langt mindre de krav forfatterne bak Matteusteksten fremstiller i sitt forsøk på å få Jesus til å ligne mest mulig på Moses. Det handler ikke om å gjøre eller å forstå, men om å være og ha tillit til Gud. Det handler om å våge å anerkjenne oss selv som individer og som fellesskap og som skapt av Gud. Alt det skapte i Ninive blir vist nåde og barmhjertighet og det er hva Jesus i Matteus kaller ”min himmelske Fars vilje”. Å anerkjenne Guds vilje med alt det som er skapt er å være en sann disippel og profet, det er å bygge sitt hus på fjell. Eller for den saks skyld å bli spydd opp på land av en fisk.

*Petter Skippervold
Stipendiat, Det teologiske fakultet
petter.skippervold@teologi.uio.no*

6. søndag i treenighetstiden

Lesetekster:

Jer 1,4–10 Gud kaller Jeremia til profet

Apg 20,24–32 Avskjedstalen i Milet

Evangelietekst:

Matt 16,13–20 Peters bekjennelse

Vi har kommet til aposteldagen. En av de røde søndagene om sommeren. Dagen som i følge kirken.no er til minne om apostlene Peter og Paulus, som ifølge tradisjonen ble henrettet i Roma på samme dag, den 29.juni 64.

Vi leser Jeremias kallelse, Paulus avskjedstale til de eldste fra Efesos og evangelieteksten er Peters bekjennelse. Tekster om kall, etterfølgelse, identitet, ansvar. Mange prester har kanskje kjent både på oppbyggelse og utilstrekkelighet i møte med disse tekstene.

I denne søndagens pretekst spør Jesus: «Hvem sier dere at jeg er?». Mens jeg jobbet med teksten kom jeg til å tenke på TV-programmet «Hvem tror du at du er?», som har gått på NRK i noen sesonger. Programmet der kjente personer får dukke ned i ukjente familiehistorier og mer eller mindre mørke familiehemmeligheter. En del av poenget er selvsagt at etter å ha sett nærmere på en del av familiehistorien sin, skal en forstå mer av hvem en selv er i dag. Og jeg tenker at på aposteldagen har vi virkelig mulighet til å dukke ned i både hvem Jesus er og hvem vi er – som Jesu etterfølgere og som kirke. En kan se bakover i historien, en kan se på hvordan historien har vært med å forme dagens kirke, og en kan utfordre hvem vi er og ønsker å være i dag.

Om evangelieteksten

Peters bekjennelse står som et vendepunkt i Jesu virke i Matteusevangeliet. Etter Peters bekjennelse gjør Jesus det klart at han må dra til Jerusalem og at han skal lide og dø. Selve perikopen vår (Vers 13) starter med at Jesus spør om hvem folk sier at Menneskesønnen er. Disiplene referer først det som nok var vanlige oppfatninger av Jesus i samtiden, at han var en profet. Deretter spør Jesus om hvem disiplene sier at han er. Mange av oss kan nok til tider ha vært urolige og spurt en annen, «Hva sier egentlig folk om meg..?» I denne situasjonen er det mye som tyder på at Jesus stiller dette spørsmålet for å få et bestemt svar. Da er det Simon Peter svarer det som har blitt stående som «Peters bekjennelse»: «Du er Messias, den levende Guds sønn».

Det er mange eksempler i NT på at disiplene ikke helt forstår eller ikke ser helheten i det Jesus vil formidle. Om litt tid vil ikke Peter engang våge å bekjenne at han kjenner Jesus, men her er Peter «spot on». På en slik måte at Jesus mener at dette kan ikke Peter ha kommet på av seg selv, dette må være en åpenbaring fra Gud: «Du er Messias, den levende Guds sønn».

En levende Gud

En levende Gud er en betegnelse vi møter flere steder i både NT og GT. (Sal 42,3; Jer 10,10; Matt 26,63; 2 Kor 16,16...) Og det sier noe viktig og helt sentralt om hvem Gud er; en levende Gud er en Gud som bryr seg, som ser oss, som gråter med oss og som ler med oss. En levende Gud er i bevegelse.

Det er en levende Gud som elsker menneskene i dag og som gir oss et ansvar for jorden og menneskene rundt oss. Det er ikke noe som gjaldt menneskene én gang, det gjelder nå - Gud gir liv og Guds rike bryter frem rundt oss når kjærligheten får gro.

Det at vår Gud er en levende Gud utfordrer oss til å jobbe med Gudsbilder. Jobbe med å finne de gode Gudsbildene, de som gir liv og rom for menneskene i dag. Det utfordrer oss til å være oppdaterte og å kunne gi plass til nye tanker, nye meninger.

Hvem sier vi at Jesus er?

Jesus spør hvem disiplene sier at han er. Hvem sier vi at Jesus er? Det er jo en av våre store utfordringer som predikanter og forkynnere, nettopp å formidle på den gode måten hvem Jesus er. Peter svarte: «Messias, den levende Guds Sønn». Kanskje kunne en preken om hvem Jesus er tatt utgangspunkt nettopp i disse fire ordene: «Messias», «Levende», «Gud» og «Sønn». Det er mange veier vi kan ta en preken ved å dukke ned i et eller flere av disse ordene. Eller andre ord: «Frigjøreren», «Frelseren»... Kanskje kan det også være fint for menigheten å høre hva det er med Jesus som virkelig treffer oss - hvem er Jesus for presten? Og på en aposteldag - Hva var det med Jesus som gjorde at disiplene fulgte han? Hva var det med Jesus som gav folk styrke til å ville fortelle, hva gjorde at mennesker ville være en apostel selv om det i noen tilfeller førte til forfølgelser og død?

Peter

I vers 18, etter at Simon Peter har svart på Jesu spørsmål, henvender Jesus seg til disippelen sin, kaller han Peter og sier at på dette fjellet vil han bygge sin kirke. På norsk går vi glipp av et gresk ordspill, der «Petros» betyr stein eller klippeblokk, og det samme ordet i hunkjønn («Petra») betyr klippe eller grunnfjell. På Peter, klippen, vil Jesus bygge sin kirke. Deretter står det at han skal få himmelrikets nøkler og binde- og løsemakt i himmelen og på jorden.

Det er et voldsomt oppdrag Peter får, og vi vet fra historien at tolkninger av løse-og bindemakten, kirkens makt til å gi eller nekte syndenes forlatelse, mange ganger har ført til misbruk av makt. Kirkens makt og misbruk av makt er absolutt noe som kan tematiseres i en preken på en aposteldag.

Peters rolle har vært veldig ulik i den lutherske og den romersk-katolske kirke. Den romersk-katolske kirke ser på paven som direkte etterfølger etter Peter, med begrunnelse i Matt 16. Kanskje er det en mulighet til å si noe om dette synet opp mot det lutherske allmenne prestedømme? Peter som apostel og som menneske er uansett noe jeg tenker at jeg ønsker å ta fatt i på en dag som denne.

Jeg synes alltid at Peter er spennende å snakke om. Peter, den helt vanlige fiskeren, han som elsket Jesus så høyt, som svek, som i påsken ikke våget å bekjenne, han som handlet kjapt og uten å tenke så mye konsekvens, nettopp han valgte Jesus å kalle for klippen og ville bygge sin kirke på. Det har nok vært med å gi flere av oss, både vi som jobber i kirken og andre i menigheten, mot til å tenke at også vi med våre mangler og styrker, frimodig kan våge å stå i denne rekken av apostler. Mange i menighetene har sikkert hørt det før, men er ikke dette noe vi trenger å høre igjen og igjen - at det er plass for akkurat oss i kirken! At en apostel ikke er overmenneskelig og at Jesus oppsøkte helt vanlige mennesker (både kvinner og menn!) da han samlet disippelflokken sin.

Å være Jesu etterfølger?

For Peter får bekjennelsen hans store følger, han får et voldsomt ansvar lagt på sine skuldre. I NT får det å følge Jesus ofte store følger for den som velger å gjøre det. Gjerne oppbrudd fra familie og venner, og en ny retning for livet. Og dette er jo selvsagt en aktuell vei å gå med en preken på aposteldagen. Hva betyr det egentlig å følge Jesus? Utfordringen er å gjøre det uten å bli moralister og uten å sette opp skiller mellom folk. Men forkynne med kjærlighet og klare å gi folk lyst og frimodighet til å være en del av kirken og trygghet på at det er plass for alle.

En apostel er en som er utsendt. En utsendt har gjerne et oppdrag. I alle tekstene våre er det noen som får et oppdrag. Peter får nøklene og løse-og bindemakt i himmelen og på jorden. Jeremia får beskjed om å «rykke opp og rive ned», «ødelegge og knuse» og «bygge og plante». Paulus gir de eldste fra Efesos beskjed om å være hyrder og våke over menigheten så de skåner dem for falsk lære.

I tekstene våre er det ikke overmennesker som får disse oppgavene, det er vanlige folk. Det er krevende oppgaver, men den som sender har en tro på at den som får oppdraget skal klare det. De som sendes kalles ikke bort fra verden, men er sendt til den. Slik heller ikke vi er sendt bort fra verden, men befinner oss midt i den med et budskap om en levende Gud.

Jesus spurte hvem folk sier at han er. Hvem sier folk at vi

er som kirke? Hva kjennetegner våre kirker? Aposteldagen er kanskje dagen for å spørre både seg selv og menigheten om dette. For vi har et oppdrag å ta vare på; vi skal forkynne om nåde og sannhet, peke på urett når det trengs, løfte mennesker opp, dele tro, håp og kjærlighet og vise at vi tjener en levende Gud. I en kirke med plass til alle.

Salmeforslag:

*419 Med Jesus vil eg fara, 433 Da Herren kom til denne jord,
434 Det er navnet ditt jeg roper, 543 Vi kommer til deg i bønn, 663
Herre, du kalte disipler, 695 Rop det ut med hjertets jubel.*

*Marte Hovda Ottesen
Spesialprest for unge i Førde
marte.hovda.ottesen@fordekyrkje.no*

Hunting high and low

7. søndag i treenighetstiden – søndag 12. juli 2015

Lesetekster:

Ordsp 30,7–9 Gi verken armod eller rikdom

1 Tim 6,17–19 Forman dem som er rike

Evangelietekst:

Luk 19,1–10 Sakkeus

Sakk=us?

Forteljinga om Sakkeus har alt: Ein namngitt hovudperson som overvinn motstand og mobbing, tar saka i eigne hender, klatrar opp i eit morbætre, blir sett og tiltalt av Jesus og deretter endar det heile lykkeleg med fest og forsoning. Det heile er ei kortforteljing som står på eigne bein, fortalt med så mange detaljar at det er mogleg å sjå det for seg: For Sakkeus er liten av vekst og treet er eit morbætre. Mange av oss, som aldri hadde sett noko verkeleg morbætre, har også sett det heile for oss då vi var noko mindre. For Sakkeus er ein av flanellografens absolutt største hits gjennom tidene. Så vidt eg hugsar var han ein figur med ein brett midt på magen. På den måten kunne han vere ein vanleg tilhøyrar eller aktør i andre opptrinn og framstå som liten i rolla som Sakkeus, så liten at han lett kunne klatre opp i dette treet og nesten forsvinne mellom greinene. Jesusfiguren greidde likevel å bøye nakken og ryggen bakover slik at han kunne få auge på Sakkeus. Alle med gjennomført søndagsskoleutdanning har sett Sakkeus, om ikkje anna på ein flanellograf, og kanskje også sunge om han. I barnesangen er det sjølv sagt det at Sakkeus var liten som blir framheva, nesten i den grad at han framstår som ein passende partner for teskjekjerringa:

*Sakkeus var en liten mann,
en bitte-bitte-liten mann.
Han klatret opp i et morbærtre,
for han ville Jesus se,
for han ville Jesus se.*

Dersom ein då slik det står i lærarinstruksen, lagar passende rørsler med hendene, nedoverrørsler når ein syng om storleiken og klatrerørsler oppover etterpå, er det jo mogleg å erfare på kroppen at foteljinga handlar om å bli større, om å bli sett av ein vaksenperson etter erfaringar med vaksne og større barn som i beste fall har oversett ein. Det er også noko tvetydig halvforbudt og farleg forbunde med å klatre i trær på eige initiativ som gjer at det er lett å førestille seg at Sakkeus-leiken kan styrke livsmotet og gi sjølvrespekt. Sakkeus blir eit barn ein kan identifisere seg med og leve seg inn i og på den måten oppdage på kroppen kva det betyr at Gudsriket høyrer barna til. På liknande måte har den plastiske forteljinga også spelt ein viktig rolle for vaksne heilt frå den tidlege kristendommen. Vi har mange biletfremstillingar av Sakkeus i treet frå den tidlege kyrkja og teologane starta tidleg med allegoriske og fantasifulle fortolkningar av det som skjedde. Då låg det jo sjølv sagt nært å forbinde treet Sakkeus klatra i med det krosstret Jesus litt seinare hang som ei frukt på.

Sakkeus for vaksne?

På same tid som barna leikar Sakkeus-leiken i sakristiet eller klatrar i kyrkjetårnet, stig presten opp på preikestolen for å seie nokre alvorsord til den vaksne delen av kyrkjelyden. Ho og også dei som har høyrte etter, veit allereie at lesetekstane er valt ut ikkje for å fokusere på høgt og lågt eller liten og stor, men på forholdet til pengar. Dessutan har ho ikkje berre lese kortforteljinga om Sakkeus og velte seg i nostalgiske minner frå barndommens gyldne tider, men faktisk lese forteljinga i samheng med det som står før og det som står etter og til og med søkt og funne alle andre tollarar og syndarar i Lukasevangeliet heilt frå Jesus kallar Levi (5,27-32). Kva er det presten på bakgrunn av alt dette seier når ho opnar munnen der ho står og ser ned på kyrkjelyden? Eg trur og håpar at det er noko som

dreier seg om det som står på spel akkurat der, akkurat då.

Lat oss derfor forlate presten der ho står og utkjempar slaget om Jeriko i sitt stille sinn på preikestolen og heller konsentrere oss om kva vi kan lese ut av nærkonteksten og av omtalen av tollar og måltidsfellesskap i Lukasevangeliet. Før vi gjer det, vil eg gjerne at du legg vekk bladet, les frå Lukas 18,9 og heilt fram til 19,17. (Og gjerne lenger også, for då har du altså allereie kome fram til Jerusalem). Deretter søker du først "tollar" og deretter "Jeriko" på bibel.no. Deretter undersøker du kor Jeriko ligg på kartet og om det stadig finst grensevaktar og kontrollpostar i området. Så kan vi eventuelt snakke meir etterpå.

På leit etter røde trådar i evangeliet

Kva fann du ut? Jo, no skal du høyre her: Forteljinga om Sakkeus er ein integrert del av ei større framstilling av Jesus på veg mot Jerusalem. Etter å ha fortalt ei likning om ein tollar i tempelet som går rettferdiggjort heim, tatt i mot dei små barna, samtalt med ein annan rik mann som nesten var i Sakkeus sin posisjon, for tredje gongen fortalt om det som skulle hende i Jerusalem kjem Jesus fram til Jeriko. Han gjer ein blind tiggjar synet igjen og mens han sit til bords hos Sakkeus fortel han ein ny likning som også handlar om pengar ((19,11-27). Då han hadde sagt dette held Jesus fram med å gå frå Jeriko til Jerusalem, i motsett retning av han som vart banka opp av røvarar (10, 30-35), altså, men vegen var like farefull.

Og kva har du lært om tollarar? Etter gjestebodet med tidlegare kollegaer til eks-tollaren Levi, startar farisearane og dei skriftlærde å murre og dei begynte å sy saman klagemål mot Jesus. Den murringa er faktisk ein undertone i den vidare forteljinga og konflikten om tollarar mellom farisearane og Jesus går som ein raud tråd gjennom det heile heilt fram til pasjonsforteljinga. Kva er det som står på spel? Tollarar og skatteinnkrevarar var folk som samarbeida med okkupasjonsmakta. Mange av dei framstod som velstående, men ikkje som velsette i lokalmiljøet. Ein kunne jo ikkje unngå dei der dei stod på alle grensepostar og samla avgifter og skatt til sine herskarar og til seg sjølv. Men ein kunne unngå å blande seg med dei, ikkje bli sett saman med dei og i alle høve ikkje spise saman.

Derfor denne murringa, korleis no det høyrest ut, som eit refreng gjennom det heile (5,30; 7, 39; 15,2 og altså 19,7). Jesus tok til motmæle ofte i form av likningar, ein gong tematiserte han forholdet mellom farisear og tollar direkte i likningsform (18, 9-14). Det som altså var underspelt på søndagskolen var at den rike og mektige Sakkeus var uglesett av store delar av lokalbefolkninga, han vart som alle kollegaer, oppfatta som syndar, og at Jesus også før hadde vore i harde konfliktar på grunn av dette. I staden for å sjå for seg den folkemengda som sperra utsikta for Sakkeus som slemme mobbarar og uforståande vaksne, kan det gi vel så god meining å tenke seg at det var det maktlause sivile samfunnet som på denne ikkjevaldelege, men effektive måten viste sin motstand mot alt det tollarane stod for. Kvifor kjente Jesus så mange tollarar? Det var sjølvsagt fordi han stadig vandra og kryssa grenser. Ved å ete saman med tollarar kryssa eller overskreid han ei ny grense.

Om å sjå og bli sett

Forteljninga om den blinde tiggaren som får synet igjen utafor, introduserer systematikken i Sakkeus-forteljninga. Sakkeus ville sjå Jesus. Då han ikkje kunne det på grunn av folkemengda, klatrar han opp i det omtalte treet, kanskje for som ein annan storebror og overvåkar å sjå utan å bli sett. Jesus ser opp, får auge på han og bed han kome ned. Deretter møtest dei i augehøgde og det held dei fram med når dei held måltid saman. Eg trur dette peikar mot ei viktig erfaring både hos vaksne og hos barn: Kor viktig det er å bli sett, ikkje sett ned på eller opp til, ikkje gjennom eit speil og slett ikkje oversett, men altså vere på like fot og sjå kvarandre ansikt til ansikt. Ei erfaring kanskje, i alle fall eit håp eller ein visjon i eigentleg meining. I Karen Blixens storarta forteljing ”Syndfloden over Norderney” frå klassikaren *Syv fantastiske Fortællinger* får vi mellom anna høyre historia til ei jente som aldri vart sett i den grad at ho nesten trur ho er usynleg og til ein gut som alltid vart sett, same kva han gjorde, sett opp til som eit motens speil og som eit ideal. Guten og jenta begynner å snakke om kva som er verst og dei har mykje å prate om.

Måltid og pengar

Jesus og den vesle, men mektige og stripete overtollaren et saman og Jesus seier at frelsa no hadde kome til dette huset. Om Sakkeus omvendte seg, forandra den måten han behandla folk og pengar på, eller om han lenge hadde vore ein førebileleg tollar, kjem ikkje klårt fram i forteljinga. Same kva dreier det seg om at det er ein uløseleg samanheng mellom måltid og frelse, og at frelsa også uventa kan ramme eit heilt hus. Der som ein skal tenke vidare om vårt forhold til pengar og rikdom ut frå dette, ligg konklusjonen rett framfor auga på oss. Også vi kan med fordel invitere folk inn til måltid og ta imot invitasjonar også frå dei vi ikkje likar. Og vi bør bruke meir, mykje meir, radikalt mykje meir på dei fattige. No kan det jo godt hende at når presten står på preikestolen, eller kanskje heller ved lesepulten, slik at ho kan få augekontakt denne dagen midt i juli, då har regjeringa og stortinget bestemt at Norge skal ta imot minst tjue tusen flyktningar frå Syria mens Israel har flytta alle kontrollpostar og fjerna alle overvåkingsapparat frå fjelltoppane og trea på palestinsk område. Det kan godt hende, seier eg. Men sannsynleg er det ikkje. Då får vi halde fram med å be om fred både for Sakkeus og den syrisk-fønikiske kvinna sine etterkommarar, be om uventa vendingar og syngje salmar om at mange skal kome frå aust og frå vest i håp og i protest. Eller kva synst du?

Salmar:

351 *Sjå, han gjeng inn til syndig mann, 608 Når vi deler det brød, 261 Der mange skal komme fra øst og fra vest*

*Rolv Nøtvik Jakobsen
Førstebibliotekar ved NTNU-Gunnerusbiblioteket
rolv.n.jakobsen@ub.ntnu.no*

Enkens gave

8. søndag i treenighetstiden – søndag 19. juli 2015

Lesetekster:

2 Mos 36,2–7 Det de ga var mer enn nok

2 Kor 8,9–15 Denne gangen har dere overflod

Evangelietekst:

Mark 12,37b–44 Enkens gave

Den fattige enkens gave, eller: mennesket på valg

I Dagbladets «Magasinet» 2.mai ble historikeren Hans Fredrik Dahl intervjuet om «Den vanskelige freden» i 1945. Dahl er opptatt av opptattheten av krigen. 70 år etter hefter det en påfallende attraksjon ved annen verdenskrig. Hva kommer interessen av? Dahl hevder at svaret ligger i de moralske spørsmålene: hva ville jeg gjort i en lignende situasjon? Slike spørsmål evner på en særegen måte å knytte fortid og nåtid sammen.

Fortellingen om den fattige enkens gave henter aktualitet, som så mange bibelfortellinger, ved å stille tilhøreren på moralsk valg. Kvinnens handling eksemplifiserer en grunnleggende tillit til Gud, kontrastert med de skriftlærdes handlinger, som eksemplifiserer egenkjærligheten. På denne måten får de historiske tekstene fram et relativt tidløst moralsk alternativ. Motivet føyer seg inn i treenighetstidens gjennomgående fokus på livet i verden under Guds himmel.

I det følgende skal jeg for det første belyse teksten fra et knippe eksegetiske og historiske perspektiv, for det andre se den i lys av søndagens lesetekster, før jeg til slutt peker på tre mulige tråder å nøste i for prekenforberedelsen.

Eksegetiske perspektiver

Prekenten består av to deler. Første del er en advarsel til folkemengden mot de skriftlærde. Andre del er en framstilling av den fattige enkens gave, rettet til disiplene. Delene bindes sammen av Jesu undervisning, som begge steder handler om religiøs praksis; klesdrakt, bønner, fellesskap og almisser. Og under dette ligger et annet tema, nemlig den eksistensielle grunnholdning som Jesus ser handlingene som uttrykk for. Mellom de to delene finner vi den korte fortellingen om den fattige enken. Situasjonen danner en overgang fra advarselen mot de skriftlærde til understrekningen av enken som moralsk ideal. Hennes simple men oppriktige gave holdes fram i kontrast til de skriftlærdes prangende og selvorienterte praksis.

Handlingen utspiller seg i Jerusalem. Vi er i den siste delen av Jesu virke før hans død, som ifølge Aage Pilgaard (2008) er delt i to: et offentlig virke (11:1-12:40) etterfulgt av undervisning av disiplene (12:41-13:37). Prekenten står i overgangen mellom disse, hvor advarselen mot de skriftlærde avslutter Jesu offentlige gjerning. Denne type kritikk av de skriftlærde er gjennomgående i hele Markus, og lignende kritikk rettes enkelte steder også mot disiplene (Mark.9:33-37; 10:35-45). Påpekningen av at de skriftlærde eter enker ut av husene, føyer seg inn i en lang profetisk tradisjon mot utbyttingen av enker og faderløse (Es.10:2; 2.Mos.22:22-24). De skriftlærde agerte bl.a. som jurister som påtok seg å føre enkers sak. Jesu kritikk alluderer til at de skriftlærde tok så høy betaling at klientene ble ført ut i økonomisk ruin. Samtidig var de også teologer, og i sin selvsentrerte framferd handlet de mot bedre vitende. Dette begrunner den «hardere dom» Jesus forutsier over dem (Pilgaard, 311-312).

Betraktningen over enkens gave innleder den siste delen av Jesu virke i Jerusalem, hvor Jesus underviser disiplene. Tempelkisten viser til skattekamre på innsiden av tempelmuren, som var viet ulike formål. Den ene av disse var viet frivillige gaver. Kisten som enken la penger i ble brukt til brennofrene og tilfalt derfor Gud alene. Hennes to skarve «lepton» (den minste greske myntenheten) er det hun hadde å leve av (v.44). Pilgaard skriver: «*Hennes offer [er] uttryk for, at hun giver Gud alt, hvad hun har, i tillid til hans omsorg. Den fattige enke bliver*

således et virkningsfullt modbillede til de skriftkloge, der er blevet betegnet som utbyttere av sådanne fattige enker.» (313)

Jesu ideal manifesterer seg fra bunnen av det sosiale hierarkiet, gjennom en handling som er uforutsigbar og knapt synlig. Jesus argumenterer ikke for hvorfor handlingen er riktig, alt han gjør er å beskrive den. Idealet er universelt.

Tekstens underliggende tema, menneskets moralske valg mellom en selvsentrert og en gudssentrert grunnholdning, er foregrepet flere steder i Markus. Vi finner det samme dilemmaet under Jesu dikotomiske utsagn: *«Hva gagner det et menneske om det vinner hele verden, men taper sin sjel? For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld og for evangeliets skyld, skal berge det.»* (8:35-36) Jesus utsettes selv for det moralske valget mellom å få «alle verdens riker» og å tjene Gud, når han innvies til sin gjerning gjennom fristelsen i ørkenen (Matt.4:8-19, jf. Mark.1:13). Å legge livet tillitsfullt i Guds hender, inntil det absurde, er styrende fra starten av. Det samme idealet fører Jesus hinsides den aktuelle undervisningen i Jerusalem, til kors, død - og oppstandelse.

Teksten og søndagens lesetekster

Å holde fram en lutfattig som gir bort alt hun har å leve for, som moralsk ideal, er selvfølgelig galskap. Men det er også derfor fortellingen om den fattige enken ikke gir slipp. Det er noe å grave i her. Derfor er det litt irriterende å se at søndagens lesetekster modererer denne radikaliteten. Teksten fra 2.Mos. 36:2-7 handler om Moses som får folket til å gi penger til helligdommen. Analogien til enkens gave i tempelkisten er tydelig, men bare inntil et visst punkt. Forskjellen er at Moses til slutt legger ned forbud mot å gi mer enn nødvendig. Idealet gjøres forsvarlig: folkets goder skal tilfalle Gud, men bare så mye som er «nødvendig». Den andre leseteksten er 2.Kor. 8:9-15, som også handler om frivillige gaver. I tråd med Jesu undervisning om enkens gave, kan vi her lese at gaver må vurderes ut fra *«det en har, ikke etter det en ikke har»*.(v.12) Men også her avsluttes analogien med en advarsel mot å gi for mye. En skal gi «etter evne» av hensyn til at alle får «likt». *«Det er jo ikke meningen at andre skal få hjelp og dere ha det trangt»*(v.13) er en

påstand som blir stående i uforløst spenning til Jesu idealskikkelse, som gav alt når hun allerede hadde det trangt fra før. Her tas noen veivalg.

Korinterbrevteksten åpner også to andre tolkningshorisonter opp: for det første skyves tematikken over fra å gi gaver til Gud, til å gi til de fattige. Enken går fra å være den ideelle giver til å bli den ideelle mottaker, og teksten tilføres sosialetisk brodd. Og for det andre gir den en ny og svært ladet analogi mellom enken og Jesus selv: «Enda han var rik, ble han fattig for deres skyld, så dere skulle bli rike ved hans fattigdom.»(v.9). Er den fattige enken egentlig Kristus? Prekenteeksten i seg selv, og de krysningspunktene jeg her har pekt på i dens møte med lesetekstene, gir flere ansatser til prekenarbeidet. Jeg vil nevne tre.

Tre tråder

1) Søndagens tekster legger opp til en preken som fokuserer på en forsvarlig sosialetikk. Selvsentrerte handlinger forkledd som religiøs praksis, møtes av et alternativt ideal gjennom alle tre tekstene. Dette handler om å tjene Gud gjennom å tjene ens neste. Tanken om sosialetisk praksis som fromhetsliv blir eksplisitt i 2.Korinterbrevs-teksten. Denne koblingen har velkjente røtter både i gammeltestamentlig profet-litteratur, i Jesu egen forkynnelse og i Luthers kallsetikk. Samtidig er det ikke vanskelig å finne aktuelle konkretiseringer. Den fattige kommer til oss gjennom politiske diskusjoner om tiggerforbud og om å ta imot syriske flyktninger, og helt konkret gjennom den lokale tiggeren på gata hvor jeg går. Virkeligheten er full av kompliserende faktorer som ikke gjør valget enkelt, men møtet med den fattige vekker uansett bevisstheten om at vi forholder oss til moralske alternativer. Den sosialetiske tråden kan imidlertid bli så fornuftig og forsvarlig, at den tipper over i det forutsigbare, konvensjonelle og kjedelige. Da er det verdt å minne om at idealet går ikke opp. Enken gir ikke «passe» for å bidra til likhet, og hun tar heller ikke vare på seg selv. Hun ofrer sitt livsgrunnlag. Velger vi å følge denne tråden ledes vi inn på andre spor enn det sosialetiske.

2) Radikaliteten i enkens handling peker på at noe mer er på spill enn sosialetisk praksis. Denne tråden leder fra hand-

ling til holdning, til noe som har med livsorientering eller eksistensiell forankring å gjøre. I det enken legger småmynten i tempelkisten slipper hun samtidig grepet om sitt eget, og legger sin eksistens over i Guds hender. Handlingen symboliserer både en «død» og en frigjøring til «evig liv» gjort mulig gjennom tillit til Gud. En inngang til prekenen som fokuserer på tro som tillit til Gud, trenger heller ikke å være vanskelig å aktualisere. En ting er vår tids tilgang på materielle goder, underholdning og sosiale medier, som fanger fokus, tar tid og som binder opp i uvesentlige bekymringer. En annen ting er tabloidpressens gjentakende varsko om helserisiko ved det ene og det andre. Det er stadig noe vi må passe på. Noe av enkens galskap handler om kraften til å frigjøres fra bekymringer, i tillitt til at det finnes en omsorg som overskrider disse. Kvinnens radikalitet uttrykker noe av det Luther beskriver som «et kristenmenneskes frihet».

Den første preke-tråden fokuserer på handling, den andre på holdning. Begge tar utgangspunkt i at prekente-ksten bevisstgjør tilhøreren: man er henvist til et moralsk valg mellom å søke sitt eget eller å tjene Gud og nesten. Det moralske dilemmaet gir de historiske fortellingene aktualitet og nerve, ikke så ulikt Dahls påstand om krigshistoriens tidløse appell.

3) Men for tekstens del er det like nærliggende å identifisere Jesus med enken og oss selv med de skriftlærde. Dette utgjør en tredje tråd å nøste i. Det moralske valg enken gjør er som sagt gjennomgående i evangeliene. Hennes offer av «alt hun hadde å leve av» innleder Jesu siste virke i Jerusalem, og foregriper Jesu egen død og oppstandelse. Kvinnen er en Kristus-figur – Kristus kommer til oss som en fattig enke. En slik lesning kan knyttes til teksten fra 2.Kor.8:9: «Enda han var rik, ble han fattig for deres skyld, så dere skulle bli rike ved hans fattigdom.» Lest slik er ikke poenget lenger *oss*, men hva Kristus har gjort *for* oss. Dette åpner opp for Luthers tale om «det salige byttet» i Luthers nevnte frihetstraktat. I inkarnasjonen uttømmer Gud seg selv og blir den fattige, som ofrer sitt liv vederlagsfritt, og som nettopp derfor kan gi menneskene Guds fremmede rettferdighet i bytte mot deres synd og skyld. Lest slik er det kanskje mest nærliggende å identifisere tilhøreren med de skriftlærde, som i realiteten ikke hadde noe

å vise til selv. Guds aksept av mennesket er til syvende ikke forankret i verken menneskets handlinger eller holdninger, men i Guds ubetingede kjærlighet. Extra nos – pro nobis.

Kilder:

Pilgaard, Aage. *Kommentar til Markusevangeliet* (Dansk kommentar til Det nye testamente (DKNT), nr. 5). Aarhus Universitetsforlag, 2008

Halvard Johannessen

Stipendiat, Det teologiske fakultet

halvard.johannessen@teologi.uio.no

Hat synden, elske synderen

9. søndag i treenighetstiden – søndag 26. juli 2015

Lesetekster:

Salme 145,9–16 Herren reiser alle nedbøyde opp

1 Kor 4,3–5 Døm ikke før tiden

Evangelietekst:

Joh 8,2–11 Kvinnen grepet i ekteskapsbrudd

Denne tekstgjennomgangen ble første gang trykt i Nytt norsk kirkeblad i 2012.

Som en forberedelse til søndagspreken synes jeg det er fint å kunne meditere over teksten en uke i forkant, lese gjennom teksten før jeg går fra kontoret fredag ettermiddag, slik at jeg har over en uke før preken må være i boks. På den måten kan tekstene blande seg litt og danne noen tankerekker i god tid før jeg kjenner på hverdagspresset om å skrive talene i løpet av uken. Det er allikevel en erfaring at det ikke blir mye tid til studering og filosofering i en travel prestehverdag, særlig som nyutdannet. Men målet er å kunne bruke søndagsteksten gjennom hele uken, for slik å pløye dypere inn i tekst og samtidig finne flere perspektiver på den samme teksten. Da kan tekstene også tales over ved flere anledninger, som eventuelle gravferder, andakter og møter.

I denne gjennomgangen vil jeg ta grep om noen viktige ord i prekenteeksten, og prøve å knytte noen tanker til lesetekstene. Prekenteeksten handler om kvinnen som blir ført fram for Jesus etter å ha blitt grepet i ekteskapsbrudd. Denne teksten fantes ikke i de eldste manuskriptene, og noen har plassert den hos Lukas, mellom kapittel 21 og 22 (Giertz, 2204).

Johannesevangeliet har et litt annet mål enn synoptikerne. Han er ikke like opptatt av å skape et helhetlig og sammenhengende bilde av Jesu frelsesverk. Johannes konsentrerer seg ofte om selve kjernen, at Ordet ble kjød, at Jesus var det sanne lys, at budskapet om Jesu frelsesverk skal nå fram, om enn det viker litt i ord og tradisjon fra de andre evangelier (Giertz, 2004). Kanskje var målet derfor heller å komplettere dem.

Kvinnen som ble grepet i ekteskapsbrudd

Jesus er i tempelet og underviser. Så kommer de skriftlærde og fariseerne med en kvinne. Kvinnen føres ut i lyset til alles spott og spe. Mange av de som står rundt tenker nok at hun får som fortjent for den synd hun har begått.

Det står at Jesus bøyde seg ned for å skrive i sanden, og at de fortsatte å spørre.

Altså måtte de mase på han. Han gjør seg ferdig med å skrive før han svarer. Hva han skrev har vært spekulert mye i. For hva skrev Jesus i sanden. Vi vet ikke, kanskje var det et skriftord, kanskje han tegnet, kanskje han ville ha tid til å tenke, kanskje han ville sette dem ut. Eller kanskje han pekte tilbake på noe vi kan lese hos profeten Jeremia: "Herre, du Israels håp! ... De som viker fra deg, skal skrives i støvet. For de har forlatt kilden med det levende vann, Herren." Disse lærde kjente sin bibel. Hvis Jesus skrev navnene deres var de neppe i tvil om hva det skulle bety.

Jesus sa også til kvinnen: "Heller ikke jeg fordømmer deg." Han skulle jo selv ta straffen for hennes overtredelse og for alt hun ellers hadde gjort mot Gud og medmennesker. Ja, ikke bare det. Han skulle selv ta straffen for det alle mennesker til alle tider har gjort, også for dem som slepte denne kvinnen til en urettferdig domstol.

Så tiltaler Jesus kvinnen: "Gå bort og synd ikke mer"- dette er en presis konstatering av at det er en synd her, og den må ikke gjentas. Men Jesus utdyper heller ikke mer om hvordan kvinnen skal leve, annet enn "å ikke synde mer".

Ved å forholde seg til det som er synd, klarer han å avfeie de som stiller seg til doms over kvinnen. Ved å identifisere synd klarer han å identifisere menneskenes egen rolle i skuespillet. Han opprettholder at "det hun har gjort/utroskap/hor"

er synd, men fastholder samtidig at det er forskjell på en synd og en synder. Jesus viser at vi alle er syndere, derfor kan ikke ett menneske definere synd hos et annet uten å måtte identifisere det hos seg selv og sette seg til dommer over seg selv.

Moseloven

Ordet ekteskapsbrudd sikter til det sjette budet, (2 Mos 20,14 og 5 Mos 5, 18). Det omhandler mannen, som forbyr ham å bryte inn i en annens ekteskap. Gresk har to hovedord for å betegne utroskap, det ene er porneia; hor, i hor: ofte illegetime seksuelle forhold. Det andre er det som brukes i denne teksten, moikjeia: å ha et forhold til en som er gift/forlovet (Det Norske Bibelselskap, 2004).

De skriftlærde bruker jo nettopp moseloven som grunn for å konfrontere Jesus. De vil prøve han ut. De sier: "I loven har Moses påbudt oss å steine slike kvinner. Men hva sier du?» Dette sa de for å teste han, så de kunne ha noe å anklage ham for. For på denne tiden hadde den romerske makten fratatt jødene myndighet til å illegge dødsstraff. Dersom Jesus frikjente kvinnen som hadde drevet hor, så ville han bryte loven som han var kommet for å oppfylle. Og dersom Jesus dømte kvinnen til døden, så ville fariseerne kunne anklage ham overfor de romerske myndigheter og på denne måten få ham dømt. Men han lar seg verken true eller lure.

Jesus hadde altså sagt at den som er uten synd kan kaste den første steinen. Da ble det sikkert pinlig stille i forsamlingen. Så gikk de bort da, den ene etter den andre, de eldste først. Hva hadde hendt? Det som skulle blitt en triumf for anklagerne, ble i stedet en stor skuffelse. Jesus hadde pekt på noe jeg tror de kjente i sin samvittighet. Ingen var beredt til å kaste den første steinen.

Derfor advarer også Paulus nettopp mot dette i leseteksten fra 1 Korinterbrev: døm ikke, for at du ikke selv skal bli dømt. Fra Korinterbrevsteksten får vi også bildet av Gud som dommer; "Han skal avsløre hjertets tanker". Jesus avslørte dem, de skriftlærde og fariseerne klarte ikke å lure han.

Og derfor ber vi i Herrens bønn: Tilgi oss vår skyld slik vi og tilgir våre skyldnere. Altså: Den som er tilgitt, og lever av nåde, er kalt til ikke å kaste stein.

Vi blir i advart mot dømmesyke, men Jesus opprettholder også at utroskap er en synd. Det kan være et viktig punkt for utfordringen for forkynnelsen i dag. Ordet synd er her nøkkelord. At kristen forkynnelse opprettholder at det finnes synd, er viktig.

Synd

Ordet synd er gjentatt over 200 ganger i Bibelen, over alt i Bibelen, og er et viktig ord i både skrift og tradisjon, om enn med litt ulik bismak gjennom historien.

Ordet synd på gresk, hamartia, betyr som kjent å bomme, feile på målet, ikke treffe blink. Det er allikevel forskjell på handlingen "å synde" og tilstanden synd/syndig. Alt som er mot Guds vilje er nemlig synd. Og da er det klart at alle som er samlet i kirken (og utenfor kirken) er syndere, enten vi liker å høre det, eller ikke.

De skriftlærde levde i synd ettersom de dømte kvinnen. Hun begikk en synd, men dersom hun ville gjøre slik Jesus bad, og ikke ville synde mer, var det jo ingen synd å dømme henne for. Da var det de dømmende, de som ville steine, som fremfor alt syndet, som befant seg i synden. Ikke minst fordi den største synd er hovmodet; å spille Gud, å leke dommer ovenfor vår neste.

Jesus stiller krav, for han avfeier ikke saken. Først dømmer han ikke, deretter sier han: Gjør ikke dette mer.

Vi har fulgt en tung og heftig rettssak denne våren. Det gir assosiasjoner til denne kvinnens rettssak, som på langt nær har like rettferdige rammer. Kvinnen her får også en rettssak, men med mennesker som selv har valgt seg ut til dommere over hennes skjebne, og hun har faktisk fått dommen kastet etter seg, før hun får rettsaken. Jesus avfeier dem som hennes dommere.

Synd er både et juridisk, et religiøst og et etisk begrep. Juridisk er synd å krenke grunnleggende regler i samfunnet. Religiøst er synd å krenke den hellige Gud. Etisk-religiøst er synd å krenke et medmenneske.

Siden synd er et ord som langt på vei er gått av bruk som offentlig og juridisk begrep, er det kanskje blitt vanskeligere å støtte dem som lider i samfunnet vårt. Det er mange som

sitter med dype merker etter at noen har misbrukt dem, og de lengter etter den befriende setningen: Det du opplevde var en ødeleggelse, det skulle aldri ha hendt; det var en synd. Hensikten med å sette ord på synden er nettopp å få plassert den der den hører hjemme, så vi kan bli ferdig med den.

Så kan også målet med prekenen være å kunne snakke om synd på en god måte; at det finnes synd, men at synden og synderen ikke er det samme. Synden må bli adressert for at synderen kan gå videre.

På samme tid er en tilgitt synder det største et menneske kan være. Svøpt i Guds nåde- ingenting er større enn det.

Salmeforslag (Norsk salmebok 2013):

547 Syng for Herren, hele verden, 850 Du er Gud over år og tider, 399 O Jesus Krist, jeg flyr til deg, 1 Herre Gud, ditt dyre navn og ære

Et forslag til nattverdsalme er også å synge det enkle bordverset som går direkte på Salme-teksten, dersom man ønsker å få med leseteksten fra Exodus:

*Alle vender augo sine til deg
og du gjev dei alle deira føde i rette tid.
Du opnar di milde hand, Gud,
og mettar alt levande,
alt levande md hugnad.*

Kilder:

Bo Giertz; Forklaringer til Det Nye Testamentet, 2.bind. 2004, Lunde Forlag.

Det Norske Bibelselskapet; Det nye testamentet revidert. 2004.

Marie Margrethe Lie Sperre

Sokneprest i Nord-Fron

marie.m.l.sperre@nord-fron.kommune.no

Olavsdagen

Lesetekster:

2 Sam 23, 1-4

Apg 20, 17-24

Evangelietekst:

Luk 22, 24-27

Denne tekstgjennomgangen ble første gang trykt i Nytt norsk kirkeblad i 2013.

Hva slags dag er Olsok i kirka og hva er det som skal feires i Olsokgudstjenesten?

Den utfasede kollektbønnen for Olsok innledet med å takke for «budbærerne til vårt folk», implisitt helgenkongen Olav, som en av dem som «sådde ordet, reiste korsmerket og grunnla kirken i vårt fedreland».

En god grunn til å takke, synes jeg. Hvis kirken skal finnes hos oss, den som nærer kristentroen, så må de tegn den lever av være tilgjengelige og synlige, det vil si ordet og korset. Disse ytre forhold betinger troens plass i dette geografiske område og blant de mennesker som befolker det.

Evangelieteksten for dagen fra Lukas 22, 24 – 27 handler om det å være tjener og var evangelietekst også i forrige tekstrekkes første rekke. Den er hentet fra en av samtalene Jesus har med sine disipler før han skulle gå inn til påskehøytiden i Jerusalem. Jesus sier her til sine disipler: «Den største av dere skal være som den yngste, og lederen skal være som en tjener». Tjenermotivet var fremhevet også i den gamle andre rekkes tekst fra Matteus: «Den som vil være stor blant dere, skal være

den andres tjener».

Olav feires altså i takknemlighet for de spor og tegn som grunnla kirken her på berget og med fokus på betydningen av å være tjener. Man fornemmer slik at tegnene knyttes til person; de finnes ikke ganske enkelt som ord og symbol, men i kraft av mennesker som formidler dem, og som slik er tjenere. Olav fremstilles naturlig nok ikke som en sådan i bibeltekstene, han entrer jo scenen lenge etter at de er skrevet. Men tre andre personer går igjen i alle tekstene, både i dagens rekke og i den gamle første rekke, nemlig David, Jesus og Paulus: Jesus som den som like før han skal fullbyrde sin tjeneste ved å dø, sier til sine disipler at den største skal være den minste og at lederen skal være tjener.

Paulus som forteller om sitt eget liv som en ydmyk tjeneste preget av tårer, lenker og forfølgelse.

David som, når han er blitt skrøpelig og merker at livet går mot slutten, oppsummerer sin tjeneste med å henvise til det ideal han har ønsket å leve etter og den hengivenhet han mener bør prege en god konges regjering: «Den som styrer mennesker med rettferd, den som rår med Guds frykt, er lik morgenlyset når solen går opp, en morgen med skyfri himmel; gjennom solskinn og regn lar det gresset gro frem av jorden.»

Det at David har en viktig plass i Olavsfeiringen er neppe tilfeldig. Han er jo den arketypiske konge fremfor noen i jødisk – kristen tradisjon, standarden for alle senere konger i Israel, men også typen som alle konger senere måles mot i middelalderens og nytidens Europa: En konge som ikke bare var den fremste hærfører, politiker og administrator, men samtidig også en ydmyk hyrde, musiker og from poet. Som den som bringer fred, forener Israel og gjør Jerusalem til hovedstad med et fast og fornemt sted for paktens ark, blir han også et messiansk symbol på den som forsoner folket med Gud og bringer fred.

Om man tar seg tid til å gå litt nærmere inn i fortellingen om David slik den fremstilles i 2. Samuelsbok, vil man imidlertid legge merke til at den ikke ganske enkelt er beskrivelsen av en ydmyk og Gudfryktig idealkonge.

Han starter ydmykt og gudfryktig. David hentes inn fra markene for å salves av profeten for å bli den neste kongen,

spiller harpe for å behage den nåværende kongen, slår Goliat på tross av underlegen styrke og opptrer rettferdig og tilbakeholden overfor Saul i kampen om tronen. Som konge gjør han suksess ved å vinne slag og holde landet sammen, men han gjør det med betydelige innslag av voldelig realpolitikk.

Nedturen begynner med historien om hans fremstøt overfor den vakre Batseba, hvor han får en ektemann drept for å røve hans kone, for siden å lyve for Gud om saken. Men også i diverse opprør og slag, i omgangen med egne opprørske sønner og i henrettelsene av Sauls sønner, fremstår han som en konge med utpreget menneskelige egenskaper. Mønsteret som går igjen er at David viser vantro og Herren straffer, før David gjør bot og velsignelsen opprettholdes. Han fremstår som en mann som har en plass i Guds hjerte, en som både mislykkes og favoriseres.

Slik følger fortellingen om ham en struktur som lar Gud komme til syne; i det som skjer i hans liv og regjering finnes tydelige tegn på tukt og rettferdighet. I disse tegn kommer Gud til syne som den som velger og favoriserer og velsigner, som den som krever troskap, Gudsfrykt og rettferdighet og som straffer synd og tilgir den botferdige.

David er ikke et veldig tydelig forelegg for fremstillingen av Olav, men visse likhetstrekk er iøynefallende.

I Snorre fremstilles også Olav som en allsidig begavelse; han var musikalsk, skrev poesi, mestret mange håndverk og hadde en unik evne til å finne løsninger på praktiske problem. Som hos David kombineres disse myke evnene med klassiske kongeferdigheter. Også Olav er en suksessrik hærfører som samler riket og blir kronet i alle landsdeler. I tillegg er også Olav et messiansk symbol, om enn på en ganske annen måte. Mens David er forbundet med den kristne messias som mønsteret for den forventning som får et uventet svar i Jesus, er det noe i Olavs liv en som ligner på Jesus, nemlig at han seirer ved å dø. Som David blir også Olav siden fremholdt som idealkonge, nemlig Norges evige konge, han som bringer rettferdighet og Gudsfrykt til riket og som regjerer til beste for kirken.

Minst like tydelig er en annen likhet, nemlig at begge livshistorier er tvetydige, de er preget av realpolitisk makthvedelse i like stor grad som av fromhet.

Etter å ha herjet og vunnet slag i England og Spania, lar Olav seg døpe mens han holdt fred hos hertug Richard i Normandie. Overgangen til kristentroen var antakeligvis naturlig, siden han hadde hatt mange av sine unge år i utlandet og derfor hadde hatt liten kontakt med Åsatroen. Når han vender tilbake til landet, går han i gang med å bygge opp sin maktbase jevnt og trutt, samtidig som han venter med å gå i gang med kristningen av landet.

Når Olav har etablert seg som konge for et samlet rike, er kristningen av landet allerede godt i gang. I 1023 holder han kirkemøte på Moster hvor han har med seg fire biskoper som hadde fulgt med ham fra England til Norge. Avtalen som her inngås mellom kongen og alle biskopene, var imidlertid juridisk bindende først når den var vedtatt av alle tingene i landet, noe som lykkes etter hvert. Når det lykkes, gjøres kristenretten gjeldende i riket: Det blir forbudt å sette ut barn, trelles må kjøpes fri, flerkoneri forbys, voldtekt og kvinneran blir forbudt, likeså inngifte, barnedåp påbys, og døde må føres til kirken og begraves i hellig jord.

Olavs maktbase er imidlertid skjør og han må etter hvert flykte til Russland og overlate kontrollen med riket til den mektige danske kongen Knud (også han senere helgenkåret) og hans allierte. Når Olav så vender tilbake til landet for å ta tilbake kongemakten, kommer han til et land hvor kristenretten i prinsippet er innført og som er underlagt en kristen konge, men hvor kristningsverket antakeligvis ikke var fullført. Olsok feires på dagen for Olavs død ved slaget på Stiklestad, hvor Olav måtte gi tapt for trønderske krigsherrer i allianse med kong Knud. Kalv Arneson hogg kongen i halsen, Tore Hund stakk spydet i magen hans og Torstein Knarresmed hogg ham i låret. Historikere mener sagaene beskriver Olavs død som et hedensk kultdrap. Dette legger grunnlaget for Olavs mytologiske virkekraft i et hedensk samfunn og for at det hedenske Trøndelag kan legges under kristen kongemakt uten kamp kort tid etter Olavs død og opphøyelse til helgen. Kort tid etter drapet, fortelles det om en blind mann som blir seende etter uforvarende å ha fått blod fra liket på fingrene og kommet til å gni seg i øynene med det. Når liket et år etterpå skal flyttes, lukter det fremdeles godt og man legger merke

til at hår og negler har vokst på det. Og når liket er begravd i Nidaros, springer en kilde frem fra graven med vann som har helbredende kraft. Slik blir Olav et mektig tegn for trøndernes øyne. Kongen som de hadde overvunnet og slått i hjel med egen styrke, forandrer seg foran øynene på dem til et tegn som overdøver følelsen av egen styrke og som peker på Gud og vekker tro. Slik kunne ikke bare Trøndelag kristnes, men Trøndelag kunne selv bli til eksempel på Guds gjerninger. Adam av Bremen foreller allerede i 1070 at Olavsfesten ble feiret over hele Skandinavia. I tillegg var Olavskulten sterk også i England. Det finnes et viktig likhetstrekk med Davidsfortellingen i fortellingen om Olav, nemlig at det som skjer i livshistoriens mangfoldighet lar Gud komme til syne. De blir tegn som kan forankre troen og la mennesker se noe av Gud.

David og Olav (og Paulus om man har tid) er tjenere som kan gi gode motiv og materiale til en preken. Imidlertid bør ingen preken eller gudstjeneste nøye seg med å peke på slike tegn og tjenere, men på ham som er enhver søndagsfeirings årsak og innhold, nemlig Jesus. Fortellingene om kongene som viser seg å ikke være herskere, men tjenere, er viktige i den grad de er vitnesbyrd om ham som er tjener fremfor alle tjenere. Det er noe ved hans tjeneste som ligner de før beskrevne, nemlig at den er et tegn som peker på Gud og som lar Guds gjerning komme til syne; som han som forsoner fiender og som vekker opp døde.

Kilder: Norsk Wikipedia; D.H. Farmer, *The Oxford Dictionary of Saints*, Oxford 1979; *The Anchor Bible Dictionary*, Doubleday 1992

Sivert Angel
Rektor, Det praktisk-teologiske seminar
sivert.angel@teologi.uio.no

Den ubarmhjertige medtjener

10. søndag i treenighetstiden – søndag 2. august 2015

Lesetekster:

1 Mos 50,14–21 Josef tilgir sine brødre

2 Kor 13,11–13 Hils hverandre med et hellig kyss

Evangelietekst:

Matt 18,21–35 Den ubarmhjertige medtjener

Denne tekstgjennomgangen ble første gang trykt i Nytt norsk kirkeblad i 2012.

Denne lignelsen er ikke en advarsel til et mindretall som har vanskelig for å tilgi andre, men en påminner til alle om at de/vi for det første er gedigne syndere i forhold til Gud. For det andre i hvilken grad vi selv både trenger og får tilgivelse fra Gud, og for det tredje hvor selvsagt det derfor må være at vi også tilgir våre skyldnere.

Bunnløs gjeld

Arkelaus hadde ifølge Josefus 600 talenter i årsinntekt av Judea og Samaria. 10 000 talenter er et beløp i milliardstørrelse. Vi snakker altså om bunnløs gjeld. Kongens tjenere som det er snakk om her, var nok høye embetsmenn og ikke slaver, men en av dem lå an til å bli gjeldsslave. Tjeneren kaster seg ned og bønnfaller som man gjør overfor en høytstående. Han lover å betale alt, noe verken kongen eller vi som hører lignelsen forestiller oss er mulig. Men kongen fikk ”inderlig medfølelse med denne tjeneren”, slapp ham fri og etterga gjelda. Himmelkongen pukker ikke på sin rett, han lar seg bevege når et menneske ber om tilgivelse.

Så som i himmelen

”Vend om, for himmelriket er kommet nær!”(4,17). Slik er som kjent overskriften Jesus setter for alt det han skal gjøre blant menneskene. I teksten vår får vi ett av mange glimt av hvordan ting håndteres i himmelriket, der alt skjer på Guds måte. Kongen tar utgangspunkt i det som er rett og rimelig, nemlig at et menneske har ansvar og dermed kan være skyldig. På dette grunnlaget kaller han til seg en av tjenerne sine, altså en høyere embetsmann eller stattholder som skal betale kongen de inntektene han har krav på. (Her tenker vi lesere – og tilhørerne våre på søndag – gjerne på oss selv overfor Gud. En kristen er et menneske er en skyldner). Så langt er det ingen ting overraskende i fortellingen, det er retten som rå. Det overraskende er at kongen, når hans medarbeider bønnfaller, får en så ”inderlig medfølelse” med han, at han ettergir han hele gjelden. I utgangspunktet skal nemlig alle tjenerens eienommer og løsøre selges. I tillegg skal også han selv, kone og barn selges, hvilket betyr at de mister sin frihet og blir slaver. Inntektene av salget skal gå til å nedbetale gjelda. For skylda skal betales, det står i utgangspunktet fast. Men Gud er annerledes enn en vanlig konge, han er barmhjertig og lar nåde gå for rett.

Samme historie, ny rollebesetning

Så fortelles omtrent akkurat samme historien om igjen, nå med tjeneren i kongens rolle. Og vi kjenner oss kanskje igjen, for slik er det jo noen ganger, at vi også har makt over et annet menneske, er i Guds posisjon. Og makt kan få fram det verste i oss og få oss til å pukke på vår rett. Tjenerens kollega skylder 600 000 ganger mindre enn det han selv skyldte kongen, siden 10 000 talener = 600 000 denarer. Likevel er han skånselløst hardhendt, tar strupetak og kaster i gjeldsfengsel. Og det til tross for at kollegaen ber for seg med akkurat samme ord som han nettopp selv gjorde: ”Vår tålmodig med meg, så skal jeg betale deg”. Denne oppførselen er satt så på spissen at tilhøreren må forstå at den er dypt urimelig, noe da også medtjenerne gjør.

Rakner det i Guds rike?

Det er vel når sant skal sies slik at et rike ikke ville kunne fungere uten jus og regler og et politi og rettsvesen til å håndtere dem? Er det det som skjer her, at embetsmannen mister respekten for sjefen fordi han er så bløthjertet? Nå tør han hva som helst, for kongen er svak? Husk, det er i Midt-Østen dette kongeriket er plassert, og der kan ettergivenhet være skjebnesvangert, sies det.

Den rasende Gud

Vi formidler gudsbilder når vi preker. Her er ikke Gud mild terapeut, ei heller en bedrøvet mamma som går til sengs med hodepine over barn som ikke vil høre etter. Her er det den utemmede løven, hevneren og rettens håndhever vi møter. Hvis vi ikke er barmhjertige, slik han er barmhjertig mot oss, tenner han tydeligvis på alle pluggene. Slik Gud hørte folkets rop da de var slaver i Egypt, slik hører han også i dag ropet fra dem som behandles urettferdig og gjøres til slaver av forskjellig slag. Og han straffer hardt den som utøver uretten, sier teksten. Det er det vel ikke sikkert predikanten sier eller bør si på søndag. Men slik prest og fut får som fortjent i eventyrene, og slik Lisbeth Salander opptrer som hevner i Stig Larssons bøker, slik kan det være godt å høre lignelsen om at Gud blir rasende når vi behandles urettferdig. Kanskje er det i eventyrets sjanger og med eventyrets funksjon vi skal forstå denne lignelsen som en kommentar kaller fabel. Det er vel ikke slik at Gud oppfordrer til at ubarmhjertige mennesker selges som slaver eller overgis til torturister? (basanaistai i v.34 betyr torturister). Men fortellingen plasserer skyld, gir den undertrykte rett og reiser opp, slik Salanders tortur av advokat-overgriperen kan oppleves som en oppreisning for overgrepsutsatte.

Den barmhjertige Gud

Men først og fremst handler lignelsen om den barmhjertige Gud som tilgir oss og som derfor krever at vi også viser barmhjertighet mot våre medmennesker. Barmhjertighet i gresk kontekst er en emosjon som vekkes i kontakt med en annen. I Lk 10,37 brukes det om den barmhjertige samaritans handling, og i konkrete situasjoner brukes det om å i handling praktisere kjærlighet og barmhjertighet. I vår tekst er

det brukt i samme betydning, og kravet om å være barmhjertig er basert på at Gud er barmhjertig, og at hans barmhjertighet kommer først. Moralen og poenget i lignelsen er klar. Den munner ut i v.32-33. "Du onde tjener. Hele gjelden etterga jeg deg fordi du ba meg om det. Burde ikke også du ha vist barmhjertighet mot din medtjener, slik jeg viste barmhjertighet mot deg?"

For sent

"Vi hadde jo tenkt at vi skulle ordne opp og komme på telfot igjen, men nå er det plutselig for sent!" De sitter i samtalerommet på sykehuset og er rimelig fortvilte. De har ikke hatt kontakt med sin ca 40 år gamle bror på to-tre år, og nå er han død! "Han var ikke enkel. Men jeg sa også ting jeg aldri skulle ha sagt. Og det gjorde dere også", sier hun henvendt til de andre. Det nikkes. De har snakket om dette seg imellom, tydeligvis, og nå vil de ta det opp med sykehuspresten. De fraskriver seg ikke skyld. Tvert om sitter de og kjenner seg svært så medskyldige. De hadde ventet på at han skulle komme og ordne opp for seg, det hadde vært det mest rettferdig og rimelig. Og så skulle de nok ha unnskyldt seg de også. Men han kom ikke. Og de ventet. Og utsatte. De tenkte rettferdighet og rimelighet. Jesus snakker om urimelig tilgivelse.

I tide

En annen fortalte at han hadde lånt både hus og traktor og annet til broren sin. Og så hadde han likeså godt stjålet motorsaga, ei skikkelig god sag. Noe slikt hadde han overhodet ikke ventet fra broren. Han hadde sagt hva han mente, og det hadde det skåret seg mellom dem et par år. Men så fant han ut at han ville ikke la ei motorsag komme mellom seg og broren som han var så glad i, og så hadde han nokså nylig tatt initiativ til å få saken ut av verden. Og det var han glad for, for nå var broren akkurat død. "Jeg tenkte at jeg skulle ikke la ei skarve motorsag komme mellom oss". Jeg tenker ofte på denne motorsaga som symbol på hvor fortvilt konkret og idiotisk uviktig det som kommer mellom oss, er. Ikke minst kaller den også på latteren. Kanskje er det nettopp humor vi trenger når vi har

låst oss fast i påholdent retthaveri, for humoren blir gjerne søkk borte i konflikt. Er et aldri så lite humoristisk blikk på meg selv mulig, eller?

Han er jo bror min

En mann hadde fått hjertestans på en joggetur og falt om to meter fra en hjertestarter. Slikt er urimelig hell. For han ble det en påminner om at selve livet var en urimelig gave basert på alt annet enn fortjeneste. Broren var rusmisbruker og spurte jevnlig om penger. "Jeg vil gi han det noen ganger, selv om han kjøper sprit for dem. Han er jo bror min". Selv hadde han fått livet igjen på tross av både det ene og det andre. Så skulle det bare mangle at han ikke også ville behandle sin bror som nettopp det: en bror.

Det urettferdige og det ufortjente

Det er slik det kan være brødre og søstre imellom. En skarp kommentar kan være nok til at det ene ordet tar det andre, gammel irritasjon får utløp, og ordene gjør vondt og endrer relasjonen. Det er jo de som betyr mest for oss som også kan skuffe oss og såre oss mest. Av de som sitter i kirka og hører på prekenen, vil nok atskillige ha slike konflikter i nære relasjoner. Hvor mange ganger skal de tilgi sin bror? Denne teksten er ikke teori, den handler om noe av det aller vanligste og vanskeligste. Når følelsene våre slår krøll på seg og vi føler oss urettferdig behandlet og krenket, hvordan kan vi da få til å tilgi? Det finnes det neppe noe klart svar på, men det går an å preke om dette i spørsmåls form. Er det mulig å flytte fokus fra uretten til relasjonen? "Han er jo broren min". Eller er det mulig å fokusere på hva jeg selv har fått ufortjent, hva andre må bære over med hos meg og den tilgivelse jeg har fått fra andre og ikke minst fra Gud? Er det fordi jeg fortjener det at jeg lever, er frisk, har hus og hjem? Er det fordi jeg er omtrent uten feil at andre vil være sammen med meg, eller er det fordi de i sitt stille sinn tilgir meg og bærer over med både det ene og det andre?

Gud er god mot synderen

I synoptikerne er amartia forstått som et individs handling

og blir brukt nesten utelukkende i forbindelse med tilgivelse av synd (Mk 2,5). I de synoptiske evangeliene er det påfallende hvor liten rolle begreper for synd spiller sammenlignet med andre deler av NT. Hos synoptikerne snakker ikke Jesus teoretisk om synden som sådan og dens natur og konsekvenser, men handler, og framstår som syndens overvinner. Synden mot vår bror er også synd mot Gud og ringeakt og misbruk av hans godhet mot oss. Jesus sin misjon er å minne mennesket om Guds godhet og at Guds rike er nær, slik at det angreir og vender om.

Kalkulerende tilgivelse

Peter har tydeligvis skjønt at tilgivelse er viktig. Han skulle for øvrig komme til å skjønne det ekstra godt ved de berømte hanegal, og det visste forfatteren av Matteusevangeliet, og vi lesere vet det. Haha, Peter som selv skulle synde så kapitalt overfor selveste Jesus, lager et gnient regnestykke over hvor få ganger han selv kan slippe å tilgi sin bror. Slik er det lett å tenke. Men Peter mener nok å ta i litt når han spør om han skal tilgi det samme medmennesket såpass som syv ganger hvis vedkommende synder mot han. Fariseerne mente visstnok at tre var passende. Hvis Peter for eksempel skulle tilgi alle 11 meddisipler 7 ganger, ville det alene komme på 77 ganger. Det regnestykket er likevel fortsatt mulig å holde styr på. Men hvis hvert medmenneske skal tilgis 70 ganger 7 ganger, blir det umulig å holde regnskap, og hele tankegangen sprenges. En kalkulerende tilgivelse blir ikke mulig. Sytti ganger syv her er for øvrig en positiv kontrast til Gen 4,24, som skildrer en hevnekultur. Lamek, en etterkommer av Kain, sier i et kvad: "Kain skal hevnes sju ganger, men Lamek syttisju ganger". Det at urett skulle møtes med tilgivelse, var vel det mest radikale ved kristendommen da den kom til landet. Løsning av konflikter uten vold og blodsutgydelse er etter mitt syn en svært viktig del av kristentroens virkningshistorie, jfr Utøya-retssaken.

Tilgivelse eller bitterhet

Sønnen er drept i en bilulykke. En motgående bil kom på tvers av vegen, og foreldrene er fulle av følelser overfor bilføreren. De googler han. Følelsene romsterer. Men også han er et men-

neske, sier de, og ”vi greier ikke å legge han for hat. Han har det sikkert forferdelig han også”. Noen greier ikke å bli bitter. Andre klarer ikke å la være å bli det. Å være bitter på noen er vel å opptre som passivt objekt. Å tilgi er å være et subjekt som aktivt handler. For tilgivelse er en handling, en handling som kan kreve mye tankearbeid og følelsesmessig strev før den blir mulig.

Salmeforslag (Norsk salmbok 2013)

*307 Min sjel lov Herren, 673 Har vi sten i våre hender, 604
Jesus livets sol og glede, 716 Herre, jeg vil gjerne takke*

Ingebrigt Røen

Sykehusprest ved St.Olavs Hospital i Trondheim.

ingebrigt.roen@stolav.no

Fremragende tekstgjennomgang

Strukturert og troverdig

Redaksjonen fortsetter å feire gode tekstgjennomganger ved å trekke frem en tekstgjennomgang per nummer. Denne tekstgjennomgangen har på en særlig måte kvaliteter som enten provoserer, er nytenkende, skaper refleksjon, ideer, setter teologien og teksten i sammenheng med vår egen tid og kontekst – eller gjør flere ting på en gang.

Blant flere gode bidrag i NNK 3/2015, utmerket Morten Andreas Carlmarks tekstgjennomgang for pinsedag seg på en særlig måte! Teksten er bra strukturert, troverdig og grundig, og den fremstår som relevant for predikanter som skal forberede pinsedagsprekener.

Carlmark begynner med å plassere pinsen, både som høytid og hendelse, i en kontekst. Han har med seg en kort gjennomgang av både påskens og pinsens historiske og religiøse betydning. Han poengterer at det skjer noe med pinsen når den går over fra jødedom til kristendom: fra lov til evangelium. Carlmark refererer at han har latt seg inspirere av Peter Halldorf i denne teologiske tenkningen. Videre skriver han om pinsedag som grenseoverskridende. Grenseoverskridelsen skjer i både fortid, nåtid og fremtid, fortidig fordi Babels fall blir reversert, nåtidig fordi pinsen utfordrer oss til å bryte ut av våre mønster, og fremtidig som eskatologisk hendelse. Til sist har han et avsnitt om Åndens kraft og virke, både som talsmann, og som den som skaper livskrefter.

Carlmark har skrevet en inspirerende tekstgjennomgang som knytter høytidene i jødedom og kristendom sammen med et originalt grep. Slik har han relatert pinsedag til kirkeåret på en grundig og fornuftig måte.

Carlmark evner å bruke teologiske kjernebegreper som struktur for gjennomgangen. Ved å forankre pinsedag som grenseoverskridelse i språket og talen, knytter han åpenbaringen også til en svært allmenn livserfaring. I det hele tatt greier Morten Andreas Carlmark å konkretisere det abstrakte pinsedagsevangeliet på en inspirerende og begeistrende måte.

Vi gratulerer!

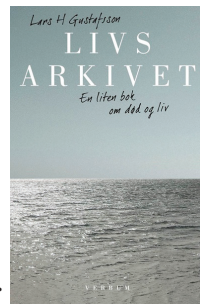
Omtale

En liten bok om død og liv

I boka «Livsarkivet» blir vi med den pensjonerte barnelegen Lars H Gustafsson på en reise som starter i det han bestemmer seg for å ta døden på alvor. Det har vært noen kriser i livet, og han har levd tett på døden i jobben sin, men innser at han aldri virkelig har tatt døden inn over seg i sin fulle bredde.

«Livsarkivet» leses greit på en kveld, men kommer nok best til sin rett ved sakte lesning. Bokas undertittel: "En liten bok om død og liv" beskriver godt hva du har i hånden, og reflekterer samtidig noe av det krevende i prosjektet: å skrive noe meningsfullt om så store tema i et så lite format. Så skal det sies at liv og død uansett ikke kan bli utfyllende behandlet mellom to permer, så hvorfor ikke like gjerne gjøre det kort? Formatet til tross; det er mye å nikke gjenkjennende til underveis.

Det er vanskelig å skrive om noe som er allmenngyldig uten samtidig å bli personlig, skriver forfatteren i innledningen. Tja, tenker jeg. Bokas troverdighet øker nok med «mellomspillet», der han tar oss med inn i noen personlige erfaringer. Men det mest utfordrende i et slikt bokprosjekt er nok å unngå å henfalle til plattheter og/eller svulstigheter. Det kan være en nærliggende risiko både i det allmenne og personlige. Her reddes imidlertid

forfatteren av sin nøkterne stil. Ikke minst er det et godt trekk å starte i det substansielle, timelige, nemlig i de praktiske spørsmålene rundt døden.

Forfatteren tar oss med gjennom tre «arkiver», som også tilsvare bokas tre deler. Det første, *hvite* arkivet, henspiller på begravellesbyråenes tilbud om å planlegge sin egen begravelse. Hos noen byråer heter dette nettopp "Det hvite arkivet". Det hvite arkivet er alt det praktiske. Detaljene. Alt det de pårørende tidligere tok stilling til, og som mange døende selv tar kontroll over i vår tid. Gustafsson diskuterer egentlig ikke dette fenomenet, men slår bare fast at hans barn skal få gjøre som de vil når den tid kommer. "Det hvite arkivet" ble mest av alt et startpunkt for hans egen prosess, og ikke noe han ønsker skal legge sterke føringer for hans etterlatte.

Deretter avlegger han Det røde arkivet en visitt. Her ligger sorgen, tapene og smerten arkivert. Vi blir med inn i fortellingen om søsterens selvmord, hører om ytterligere to søskens død og om konas plutselige dødsfall i en trafikkulykke. Det er også i dette mellomspillet, bokas *Adagio*, han forteller om troen sin, og om hvordan den har endret seg i løpet av livet. Det røde arkivet lukkes med ordene: Døden fins på ordentlig, og den gjør ufattelig vondt. For oss alle.

Til slutt får vi bli med inn i det blå arkivet. Det blå arkivet er hans forråd av alt som er godt, det forfatteren skal leve av og på den tiden som er igjen av livet. Det er fragmenter til en livshistorie, som handler om håpet. Om drømmene. Om leken. Om takken. Om å bli som barn. Og om Antonovskij (selvsagt). Det blå arkivet handler om livet.

I oppbygningen av boka har forfatteren latt seg inspirere av Bachs oppbygning av sine preludier og fuger, med en liten improvisasjonsdel i mellom. Det fungerer. Bachs musikk ligger som et slags lydspor gjennom boka. Schübler-koralen *Wachet Auf*, kantaten over samme tema og Juleoratoriet følger an langs refleksjonene. Jeg liker bøker som har soundtrack!

"Livsarkivet" er på mange måter en klok bok, som etter min mening skjemmes litt av sin "pratete" stil. Det handler imidlertid om smak og behag, og stilen kan helt sikkert appellere til andre. Det er ingen tung og alvorlig bok, selv om den behandler temaer som død og forberedelse til død. Det tunge

kommer i nennsomt avstemte doser, slik at vi nesten ikke merker det. Jeg undrer: Kommer det litt for lett? Jeg kunne ønsket meg litt mer motstand!

På sykehuset tilbyr vi jevnlig et gruppeopplegg for de som jobber med døende, der de går inn i mange av de samme spørsmålene som Gustafsson berører i boka. I gruppene sitter ofte unge, ganske nyutdannede sykepleiere. En av øvelsene i "Jeg og døden"-gruppene, er å skrive et brev til sine nærmeste. Bakgrunnen for brevet er at de har fått vite at de har kort tid igjen å leve, og de må sette ord på hva som er viktig for dem i den tiden de har igjen. Det er ingenting "lett" i en slik tankeøvelse, og selv om denne boka helt sikkert kan hjelpe i gang leserens egne tanker og prosesser, kan jeg altså ikke la være å tenke at det glir litt for lett.

Døden er veldig "i tiden", om man kan si det slik. Per Fugelli er en av dem som har satt den ettertrykkelig på dagsorden i Norge de siste årene. Det litt underlige fenomenet "Dødskafe" sprer seg rundt i landet. På sykehuset opplever vi stor økning av pårørende som er aktivt til stede ved dødsleiet og som ønsker syning av den døde i ettertid. Døden ser ut til å bli mindre tabu, noe som utelukkende er bra. Boka "Livsarkivet" føyer seg inn i rekken av bidrag til den store samtalen om døden. Den er ikke noe dårlig bidrag, og som så mye annet som handler om døden, handler den aller mest om livet.

Det er den mystiske munken Frans, som setter ord på dette i en samtale med forfatteren: "Fordi døden er så nærværende for deg, i det minste i underbevisstheten din, tør du ikke å leve fullt ut. Få døden opp til overflaten, gjør det du må, så skal du se at livslysten kommer tilbake! Du skal jo leve til du dør, ikke sant?"

Aud Irene Svartvasmo

Sykehusprest, Diakonhjemmet sykehus, Oslo

audirene.sartvasmo@gmail.com

*Frem mot 500-års-jubileet for
Martin Luthers teser, trykker Nytt
Norsk Kirkeblad samtlige teser i de
kommende utgavene.*

45 "Man skal lære de kristne, at den, som ser sin næste lide nød og desuagtet løser aflad, den løser i virkeligheden ikke pavens aflad, men læsser Guds unaade paa sig."